

Jaargang 16 Nummer 1 en 2 Juni 1991

STICHTING KRITISCH FAUNABEHEER

argus

DE
STEM
VAN
SPRAKELOZE
WILDE DIEREN

COLOFON

ISSN 0166-5073 Bestuur

Argus is een kwartaal-
tijdschrift van de Stichting
Kritisch Faunabeheer,
Amsteldijk-Noord 135,
1183 TJ Amstelveen.
Argus wordt toegestuurd
aan donateurs die minstens
f 25 per jaar betalen via
Postbanknummer 352 21 88
te Boxtel. Indien u de skf
testamenteair wenst te
gedenken, wordt u verzocht
contact op te nemen met de
penningmeester.

Medewerkers

Roelof de Beer, Ben de Bruin,
Pauline de Jong, Hendrik de
Nie, Wim Voortman

Redactieadres

Ben de Bruin
Regentesselaan 37
2341 KN Oegstgeest
Telefoon (071) 17 23 27

Fotoredactie

Pieter Elbers
Fons Bergersstraat 8
5913 SJ Venlo
Telefoon (077) 51 80 37

Vormgeving

Vorm en Beeld

Expeditie

Rita Stockmann

Adresadministratie

Gerard van de Sande
Postbus 820
5280 AV Boxtel

Regiogroep Limburg

Postbus 27
6114 ZG Susteren
Telefoon (04499) 28 48

Secretariaat SKF

A.P. de Jong
Amsteldijk-Noord 135
1183 TJ Amstelveen
Telefoon (020) 6 41 07 98

I. van Abeele, R. Boeve-Bant,
J. B. de Bruin, M.A. Brunt,
W.L. Jansen, M. Kerres,
C.A.W.M. Ligtoet,
H. Niesen, J.W.G. Pfeiffer,
H. Pluijmakers, J. Poeder,
P. Rigterink, G. van de
Sande, R. Stockmann,
J. Webbink.

Penningmeester

G. van de Sande,
Postbus 820,
5280 AV Boxtel.
Telefoon (04113) 27 16.

Doelstelling

De Stichting Kritisch Fauna-
beheer is een landelijke
organisatie. Haar doel is een
ethisch en wetenschappelijk
verantwoord faunabeheer.
De skf tracht haar doel te
bereiken door het bepleiten
van verbetering in de
wetgeving, het propageren
van milieuvriendelijke
beheersmaatregelen, het
stimuleren van onderzoek en
het kenbaar maken van
onderzoeksresultaten aan
beleidsinstanties en publiek.

Knipselkrant

Zes keer per jaar verschijnt
de skf - knipselkrant, een
bloemlezing van de in
Nederlandse pers
verschenen artikelen over
jacht en faunabeheer. U kunt
zich abonneren door over-
making van f 15 per jaar op
Postbanknummer 352 21 88,
t.n.v. de penningmeester van
skf te Boxtel, onder
vermelding van
'Knipselkrant'. Voor de krant
bestemde knipsels kunnen
worden gestuurd naar:
skf - knipselbrief,
Oude Kerkstraat 2a,
6325 EE Berg en Terblijt.

INHOUD

argus

- 4 H. Niesen: Het einde van de jacht**
Valt plezierjacht in onze tijd vanuit moreel oogpunt nog te
tolerenen?
*
- 6 H. Niesen: Samenwerking tussen jagers en
natuurbrschermers?**
Om financiële redenen wil de overheid het onmogelijke: het
inschakelen van natuurvernijlers bij natuurbescherming.
*
- 8 H. Niesen: Gouden Kraai voor provincie
Noord-Holland**
Doorbraak in overheidsbeleid geëerd met Gouden Kraai,
maar gouden kansen worden lang niet altijd aangegrepen!
*
- 12 R. Akkermans en H. Pluijmakers: Rabiësbestrijding
ondergeschikt aan wensen jagers**
Vossvaccinatie in Limburg en hoe de jagers de kans krijgen
de effectiviteit daarvan te ondermijnen.
*
- 15 W. Voortman: Vissers verwoesten
mosselbanken**
De mosselvissers in de Waddenzee willen de eidereend het
gelag laten betalen voor hun ecologisch wanbeheer.
*
- 18 H. Stockmann: Jachtwet: spelregels voor de
jachtsport I**
Het eerste artikel uit een reeks waarin de Jachtwet wordt
toegelicht en argumenten worden aangereikt waarmee men
jagers en jachtgezinde autoriteiten van repliek kan dienen.
*
- 23 . W. Voortman: Beschermingsbepalingen in
Nederland**
Welke wilde dieren zijn wild en welke zijn (desondanks?)
beschermd of juist niet, en waarom is dat zo? - een
wegwijzer door het labyrint van de wetgeving.
*
- 30 S. Lippens en L. Nauta: De SBNL in opmars**
Het monsterkindje van de KNJV, en hoe de moeder zich
achter de dochter verschuilt met het geweer in de aanslag.
*
- 32 H. W. de Nie: De Ganzennota**
Het ganzengeeltje, immorele jagerskletsboek over
verstandige benutting, schadepreventie - krijgen wij ooit een
verantwoord ganzenbeleid?
*
- 33 A.P. de Jong en H. W. de Nie: Van oud lood en
nieuw ijzer**
In 1993 wordt loodhagel vervangen door staalhagel. Moeten
we daar blij mee zijn?
*

35 W. Voortman: NAVO-prikkeldraad

Hoe gevaarlijk is 'scheermesjesdraad' voor vogels.
*

36 W. Voortman: Help de huiszwaluw

De dramatische achteruitgang van een populaire vogelsoort moet een halt worden toegevoerd.
*

38 Uit het hart

Jagersmentaliteit.
*

40 Kort nieuws

Lynx, zwanen, vleermuizen, bevrijdingsecologie.
*

43 Op dezelfde lijn

Apenhandel.
*

44 Van het front

Meeuwen.
*

46 Boekbespreking**48 Plus en min****Wijziging Secretariaat**

Nieuw adres SKF.

Na meer dan 15 jaar trouwe dienst heeft Rie Boeve te kennen gegeven het iets rustiger aan te willen doen. Na die lange reeks van jaren waarin zij zoveel werk voor de SKF heeft verricht, hebben wij daar natuurlijk alle respect voor. Rie was in de meeste gevallen het eerste aanspreekpunt voor mensen die contact met de stichting zochten. Voor dat alles heel, heel hartelijk bedankt. Rie !

Rie Boeve draagt het secretariaat over aan

Pauline de Jong.

Hierdoor wordt het nieuwe adres met ingang van 1 Juli 1991 (zie colofon).

Wij wensen Pauline bij deze nieuwe, uitdagende taak veel sterkte en plezier toe.

Namens het bestuur, *Harm Niessen*.

Oproep

Wij, de makers van Argus, zijn mensen met een ideaal, die in onze vrije tijd, vaak naast een drukke baan of studie, de ideeën van de Stichting Kritisch Faunabeheer gestalte proberen te geven in ons blad.

Wij zijn op zoek naar een of meer enthousiaste mensen (m/v) die onze ploeg willen komen versterken, bij voorkeur als volledig redactielid - maar je bent ook welkom als vaste medewerker die op gezette tijden een artikel over dit of dat onderwerp levert.

Wij weten met zekerheid dat zich onder onze donateurs en onder hen die dat allang hadden moeten zijn(!), mensen bevinden die vanwege hun (beroeps- of hobby-) studie, interesse, bevoegdheid of een combinatie daarvan dat aan boord hebben waar *Argus* behoefte aan heeft.

Jij die iets van jezelf herkent in dit laatste, laat je tot ACTIE aanporren en zoek contact met ons op het redactie-adres om erachter te komen of je niet echt een van ons wilt worden.

Jouw telefoontje (of brief), daar wachten we met grote belangstelling op!

Ben, Henrik, Pauline, Pieter, Roelof, Wim.

P.S. Ongeveer 6 vergaderingen per jaar; vergoeding van gemaakte onkosten; de zekerheid dat je iets goeds doet voor de zwaar bedreigde natuur.

Aan onze lezers

Veel te lang heeft u moeten wachten op deze eerste *Argus* van 1991. Daarvoor ons excuus. Oorzaken van deze late verschijning zijn wisselingen binnen de redactie en het overgaan op een andere wijze van produceren. Van het laatste verwachten wij overigens, dat het in de toekomst enige tijdswinst zal opleveren. Wij proberen nu weer 'op schema' te komen door de nummers 1 en 2 als één uit te brengen. Wij hopen, dat dit 'dubbelnummer' in de smaak zal vallen, zodat uw wachten toch de moeite waard is geweest.

Redactie Argus

P.S. Graag Uw aandacht voor de oproep op deze pagina!

'Help de jagers naar de eeuwige jachtvelden' en 'Jacht is lustmoord', dat was de tekst waarmee de SKF zich o.a. op de *Game Fair 'presenteerde'. Meer hierover in het volgende nummer. (foto: I. v.d. Abeele)*

NAAR EEN MOREEL EN
WETENSCHAPPELIJK FAUNABEHEER

Het einde van de jacht.

Harm Niesen

Veel mensen vragen zich af, waarom er in een land als het onze nog steeds gejaagd wordt. Een echte noodzaak is er in hun ogen niet en een meerderheid van de bevolking is er duidelijk op tegen. Waarom is het dan zo moeilijk om Den Haag tot andere gedachten te brengen? We hebben het al eerder geconcludeerd, het antwoord is 'geld' - geld dat de overheid denkt uit te sparen door jagers een taak te geven bij het bestrijden van diersoorten die in de landbouw schadelijk worden geacht. Sterker nog, die jagers zijn zelfs bereid om voor hun arbeid te betalen; waar vind je een dergelijke filantropische instelling nog? Als beloning daarvoor mogen zij ook op allerlei onschadelijke diersoorten naar hartelust schieten.

Dat lijkt een mooi principe en landbouwers zijn er over het algemeen redelijk tevreden mee. Niet voor niets roepen de jagers dan ook, dat wij de beste jachtwet ter wereld hebben. Alleen deze uitspraak al behoort argwaan te wekken. Waarom hanteert geen enkel ander land dit principe? Is het toch niet helemaal het ei van Columbus?

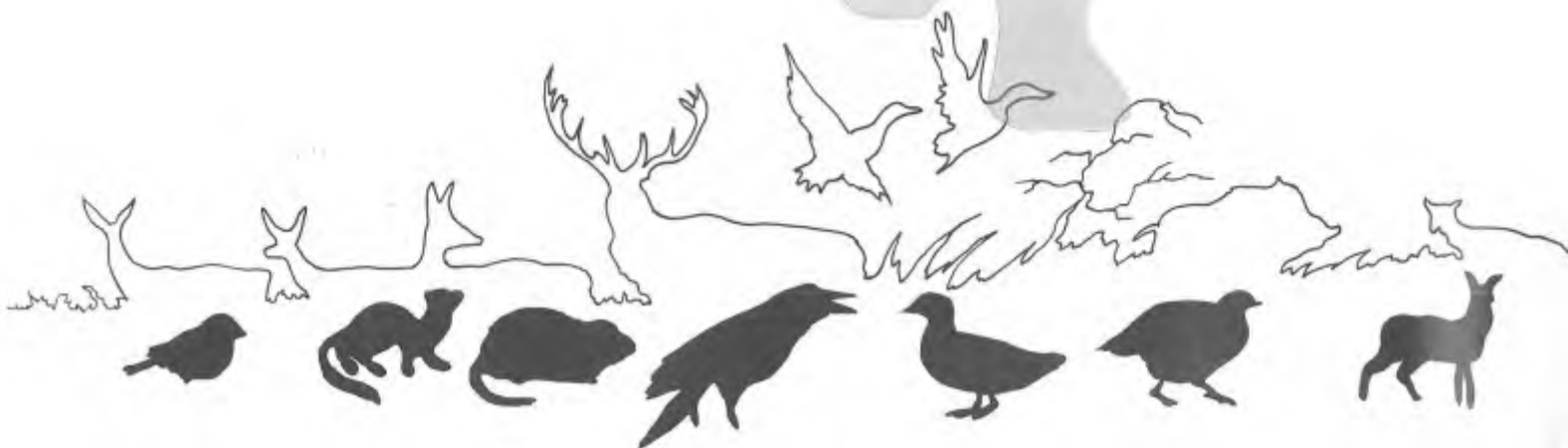
Van oudsher is er een tegenstelling tussen de belangen van landbouw en jagers. De eerste Jachtwet had dan ook vooral als doel de landbouw in bescherming te nemen tegen de belangen van de jagers! Het zijn immers vaak vooral de diersoorten die de jager in zijn jachtveld kweekt en beschermt, die in de landbouw schade aanrichten. Een soort als de fazant, die nota bene van oorsprong niet eens in Nederland voorkomt, mag de jager 'ter verbetering van de stand' (??) uitzetten, om dan vervolgens 'ter voorkoming van schade aan de landbouw' op de halftamme beesten te gaan schieten. Soortgelijke situaties doen zich voor bij het in niet echt wilde staat opfokken van wilde zwijnen, herten, reeën, hazen, konijnen en wilde eenden. Waarom weten de landbouwers niet aan welke kant hun boterham gesmeerd is? Zijn ze nog steeds bang voor de jagende notabelen en hun machtige vrienden? Misschien, maar zeker telt ook mee, dat de landbouw gewend is aan stevig ingrijpen. Onkruid bestrijd je ook niet door af te wachten tot het vanzelf dood

gaat. Jacht is in landbouwersogen de enige manier om te voorkomen, dat de ontwikkeling van populaties geheel uit de hand loopt. Ongedierte dient bestreden te worden. Maar helpt het ook werkelijk en zijn jagers, als het antwoord bevestigend luidt, de aangewezen personen om de bestrijding op zich te nemen? De huidige Jachtwet beantwoordt beide vragen zonder voorbehoud bevestigend, maar in de toelichting wordt geen spoor van bewijs voor deze stelling geleverd. En het gevaar is levensgroot, dat hier ook in de toekomstige wetgeving zondermeer vanuit wordt gegaan. Tenslotte is onze tegenstanders er alles aan gelegen deze legende in stand te houden. Hun hele bestaan is er op gebaseerd: als deze rechtvaardiging wegvalt, blijft alleen nog het voor 'de lol' op levende dieren schieten over. Jagers zijn realist genoeg om te beseffen, dat de dagen van hun hobby dan echt geteld zijn.

Het antwoord op de twee in de vorige alinea gestelde vragen zal een belangrijke rol dienen te spelen bij het bepalen van de toekomst van de jacht in ons land. Het algemene standpunt van Kritisch Faunabeer is altijd geweest: geen jacht, tenzij vaststaat dat jacht het enige middel is om ernstige schade te voorkomen, en dan niet uitgevoerd door hobbyisten.

'Ah, niet tegen beheerjacht dus!' zullen velen roepen. Maar als je de jagers mag geloven bestaat er nauwelijks iets anders dan beheerjacht, terwijl daar volgens vele SKF-ers eigenlijk nooit sprake van is. Daarom is het verstandig de diersoorten uit de Jachtwet in te delen naar de verschillende soorten jacht die er op uitgeoefend worden,

Beheerjacht. De bedoeling hiervan is een min of meer vast aantal exemplaren van een bepaalde, gewenste diersoort in het jachtveld te houden. Niet elke diersoort laat zich 'beheren' met behulp van het geweer. De diersoort mag niet al te talrijk zijn, mag zich niet al te snel voortplanten, mag niet al te mobiel zijn (vogels!) en moet goed te inventariseren zijn. De eerste drie redenen zijn van belang, omdat de theorie en de praktijk bewezen hebben dat het beheer anders niet het gewenste resultaat heeft, de laatste twee omdat anders het resultaat van het beheer oncontroleerbaar is. Hieraan voldoen juist de hiervoor genoemde half-tamme en vaak uitgezette soorten, als edelhert, wild zwijn, ree en fazant. De jager is zelf schuldig aan de overlast. Beheerjacht is dan echter geen noodzaak en de oplossing is eenvoudig: niet

meer uitzetten, geen bijvoeding en geen bestrijding van predatoren en concurrenten.

Bestrijding, eerste categorie: eetbare diersoorten, die in grote aantallen kunnen voorkomen en dus misschien - plaatselijk en tijdelijk - een plaag kunnen vormen; daarop schieten jagers graag. De vraag of hiermee schade voorkomen kan worden, moet duidelijk negatief beantwoord worden. In het beste geval wordt de schade op een bepaald perceel wel bestreden, maar is de buurman het volgende slachtoffer. Aan de feitelijke situatie - er zijn 'te veel' konijnen, houtduiven, etc. - kan de jager niets veranderen. Jacht helpt niet in het geval van diersoorten die zich zeer snel voortplanten en weinig kieskeurig zijn ten aanzien van voedsel en leefomgeving.

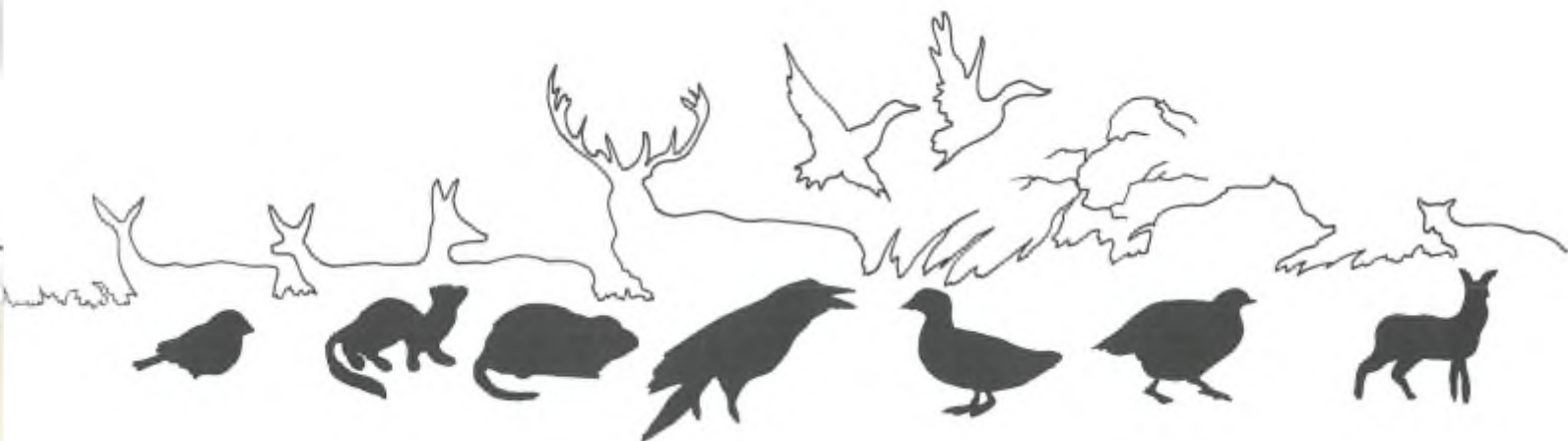
Bestrijding, tweede categorie: oneetbare diersoorten. Voor een belangrijk deel komen deze diersoorten niet eens in de Jachtwet voor, terwijl het hele principe van de Jachtwet toch is de jagers de verantwoordelijkheid voor de schadelijk geachte wilde diersoorten te laten dragen. Maar jacht op oneetbare en zich niet 'sportief' gedragende soorten als muskusrat, spreeuw, huismus, veldmuis, kok- en zilverbreeuw is voor de heren jagers niet interessant. Wat nu, worden alle principes opeens overboord gegooid? Worden er jaarlijks letterlijk miljoenen in het water gegooid door professionele muskusrattenbestrijders, zonder enig resultaat? Wel eens een jager op een muis zien schieten? Toen de Minister van Landbouw de meeuwesoorten onbeschermd verklaarde, klaagden jagers steen en been: zij konden toch ook niets tegen die overmacht beginnen. Ze hebben gelijk. Hiermee bevestigen zij, wat ook voor de vorige categorie geldt: jacht of een andere bestrijdingswijze helpt niet. Het is dweilen met de kraan open. Aangezien massa-vernietigingswapens gelukkig verboden zijn, is alleen van een blijvende verandering van de milieu-omstandigheden iets te verwachten. Niet dat we er blij mee zijn, maar intussen bewijst het leger van betaalde muskusrattenbestrijders wel, dat de overheid, als het haar zo uitkomt, geld kan vrijmaken voor de bestrijding van diersoorten.

Bestrijding, derde categorie: predatoren, de bedreiging voor de bejaagbare diersoorten. Hieronder vallen alle kraaiachtigen, kok- en zilverbreeuw en de kleine roofdieren; maar ook de vos natuurlijk en, als de jagers hun zin krijgen, de havik. Dit zijn allemaal diersoorten die de jagers eigenlijk het liefst

zouden willen uitroeien, en met wisselend succes is dat ook geprobeerd. In hoeverre deze categorie echt een bedreiging vormt voor de kostbare kweekfels van de jagers is de vraag; duidelijk is wel, dat het gaat om puur eigenbelang en dat de bestrijding haaks staat op een goed en verantwoord faunabeheer. Om het odium van eigenbelang kwijt te raken doet men heftige pogingen aan te tonen, dat ook niet bejaagbare diersoorten gevaar lopen. Zie de huichelachtige bezorgdheid van jagers voor weidevogels en het korhoen. Bovendien wordt geprobeerd in vogel- en natuur-beschermingskringen verdeeldheid te zaaien door middel van spectaculaire verhalen over de schade en de achteruitgang van kwetsbare soorten die de dieren uit deze categorie op hun geweten zouden hebben. Inmiddels hebben vele wetenschappelijke onderzoeken het tegendeel aangetoond, maar gelijk hebben is niet hetzelfde als gelijk krijgen. Overigens geldt ook hier voor sommige soorten, dat jacht geen enkel effect sorteert. In ieder geval is jacht niet noodzakelijk.

Plezier- of sportjacht, eerste categorie: diersoorten die nooit ergens schade aanrichten en waarvan niemand kan beweren dat er 'te veel' van zijn. Integendeel, zonder jacht zouden de populaties van deze vaak schaarse soorten er een stuk beter voorstaan. Een toename zoals deze recentelijk bij vergelijkbare soorten (de fuut bij voorbeeld) is opgetreden, ligt in de lijn der verwachtingen. Onder deze categorie vallen watersnip, houtsnip, slobbeend, kraakeend, wintertaling, toppeereend, kuifeend, tafeleend, pijlstaart en goudplevier. Ieder beschaafd mens zal er inmiddels van overtuigd zijn, dat de jacht op deze soorten als een uitwas beschouwd dient te worden.

Plezier- of sportjacht, tweede categorie: diersoorten waar naar de mening van de jagers van 'geoogst' kan en moet worden: kan, omdat er toch genoeg van zijn en de 'oogst' geen gevaar voor de populatie zou opleveren; moet, omdat deze soorten door hun grote aantal soms overlast veroorzaken en jacht wordt gezien als het beste middel om de dieren te verjagen. Grauwe gans, kolgans, rietgans en smient behoren hiertoe en, als het aan de minister ligt, misschien in de toekomst weer soorten als aalscholver, rotgans en knobbelzwaan. Dit zijn dus soorten die in ons land wel in grote aantallen voorkomen, maar die op wereldschaal gezien bestaan uit kleine en kwetsbare populaties. Bij deze jacht speelt vooral het sportieve element een rol: van de wilde ganzen wordt maar een klein deel

geconsumeerd. Verjaging uit schadegevoelige gebieden moet voor de buitenwereld voldoende excuus voor deze praktijken vormen. Maar schade is plaatselijk en tijdelijk, en de schaal waarop de bejaging plaatsvindt is gigantisch: naar schatting wordt in sommige jaren bijna 10 % van de populatie van de kolgans geschoten. Voor het verjagen, zo blijkt uit onderzoek, is het schieten niet nodig. Veel verstoring betekent een grotere voedselbehoefte en daardoor neemt de kans op vergroting van de schade toe. Er moeten dus wel voldoende gebieden zijn, waar de vogels naartoe verjaagd kunnen worden en aan deze voorwaarde is bij lange na niet voldaan.

Het antwoord op de vraag of jacht een oplossing kan zijn voor de problemen in de landbouw, is dus in alle gevallen ontkennend. In feite wordt daarmee het fundament onder de huidige Jachtwet weggeslagen. In de enkele uitzonderingsgevallen dat men toch van het geweer gebruik wenst te

maken, is een vergunningstelsel voldoende en moet aan beroepsmensen verre de voorkeur worden gegeven. Eigenlijk is het niet interessant meer, maar ook het antwoord op de tweede vraag, t.w. zijn jagers wel de meest geschikte personen om de problemen op te lossen, moet ontkennend beantwoord worden. Hun belangen lopen allesbehalve parallel met die van de landbouw, zij bereiken hun doel niet, zorgen voor een massa heel vervelende bijverschijnselen en als het erop aankomt, laten ze het afweten.

Toch is er nog niets dat er op duidt, dat de wetgeving nu eindelijk eens fundamenteel wordt gewijzigd. De jachtlobby is klaarblijkelijk nog steeds te sterk. Maar het is nu of nooit. Jachtwet en Vogelwet worden zeer binnenkort aangepast aan de eisen van de EG en ook de Flora- en Faunawet is nog niet uit het beeld verdwenen. Het wordt hoog tijd dat ook tot de wetgever doordringt, dat jagen niets meer en niets minder is dan een maatschappelijk onaanvaardbare hobby

NAAR EEN MOREEL EN
WETENSCHAPPELIJK FAUNABEHEER

Samenwerking tussen jagers en natuurbeschermers?

Harm Niesen

Steeds vaker en duidelijker proberen de hogere overheden in ons land jagers en natuurbeschermers in eikaars armen te drijven. Dit geschiedt, terwijl in de dagelijkse praktijk beheerders van de meest uiteenlopende gebieden steeds openlijker voor hun afkeer van de jacht uitkomen en het aantal maatschappelijke organisaties dat zich tegen jacht uitspreekt, met de dag groeit. Het is - gelukkig - bijna onfatsoenlijk om in het openbaar toe te geven dat je jaagt.

Waarom willen dan juist in dit geval regering en kamerleden ingaan tegen zo'n duidelijke maatschappelijke ontwikkeling?

Het antwoord is zoals zo vaak: geld. Jagers hebben veel geld voor hun hobby over en zijn een deel van hun tijd in het jachtveld aanwezig. Voor regering en kamerleden is het economisch principe nog steeds van doorslaggevend belang; tot voor kort was ook de hoogste ambtenaar bij Faunabeheer een econoom!

Voor bestuurderen met een puur economische mentaliteit moet de jachtwereld een luilekkerland zijn. Waar vind je anders een leger van 40.000 gratis werknemers, die, sterker nog, bereid zijn zo ongeveer van alles te betalen om de handen uit de mouwen te mogen steken? Natuurlijk moet je dan wel bereid zijn een paar concessies te doen; de liefde kan niet van één kant komen. Een paar leugentjes om bestwil of het veinzen van onschuld en onwetendheid kunnen geen onoverkomelijke problemen opleveren. Niet voor zulke overheidsdienaren en ambtenaren misschien, maar

wél voor ieder die het eerlijk goed voorheeft met onze natuurgebieden. Jacht is geen onschuldig tijdverdrijf, iets dat op één lijn gesteld kan worden met alle andere vormen van rustige recreatie in natuurgebieden. Er is geen sprake van gebruik, maar van verbruik van de natuurlijke waarden. Zoiets als onschuldig oogsten van een zogenaamd overschot bestaat niet.

En zou men echt niet begrijpen, waarom het doodslaan van een mug en het plukken van bramen niet zijn te vergelijken met wat jagers doen? Waarom horen we van de overheid (of de jagers zelf!) nooit iets over de (ontoelaatbare!) verstoring die de jacht veroorzaakt?

Ik kan niet nalaten één klein voorbeeldje te noemen. Afgelopen oktober was op Texel het jaarlijkse legertje van fanatieke vogelaars neergestreken. Van vorige gelegenheden was bij Staatsbosbeheer bekend, dat deze mensen nog wel eens de neiging hebben zich buiten de paden te begeven, hetgeen verboden is. Alleen de gedachte daaraan al leidde tot lichte paniek bij sommige ambtenaren en grote stukken in de krant. Of dit nu terecht was of niet, het ging om een kleinigheid in vergelijking met wat er daarna gebeurde: na de herfstvakantie kwamen de jagers los. Met veel lawaai crossten zij met hun wagens op plaatsen waar anderen nauwelijks mogen lopen; de herrie van hun overal doorheen scheurende honden was mijlenver te horen en alle bosjes werden uitgekamd. Wildbeheer in de praktijk! En het nut? Een flink aantal geschoten houtsnippen, zojuist dodelijk vermoeid in het duin neergestreken na een tocht over zee. Zoals iedereen weet, zijn houtsnippen veel te talrijke en uiterst schadelijke vogels, die nodig kort gehouden moeten worden - door jagers, die bijna dagelijks in het veld zijn, mannen uit de praktijk, die veel beter dan al die biologen en natuurliefhebbers weten wat er zich buiten afspeelt.

Of toch niet? Woont er misschien niet één van de jagers op

Texel en komen ze alleen af en toe een dagje schieten? Want dat is toch de werkelijkheid, de gemiddelde jager komt alléén in zijn vaak verafgelegen jachtveld om te jagen. Al dat gezeur over het 's winters bijvoederen van noodlijdende dieren - liefst jachtwild! het plaatsen van nestbeschermers bij weidevogels en het voorkómen van schade aan landbouwgewassen dient slechts om de jacht aanvaardbaar te maken voor het grote publiek. Het is onzin en de gemiddelde jager doet daar zeker niet aan mee. Het interesseert hem niet en hij heeft er de deskundigheid niet voor.

De conclusie moet voor ieder die zich voor natuur en milieu interesseert voor de hand liggen. Het is zoals een Apeldoornse wethouder het zo duidelijk formuleerde: de belangen van natuurbescherming en jacht zijn principieel strijdig met elkaar en behoren dus volledig van elkaar gescheiden gehouden te worden.

Andere bedreigingen van de natuur mogen in hun uitwerking ernstiger zijn, geen enkele is moreel zo verwerpelijk. Als er door een olielozing op zee vele vogels om het leven komen, is dat ellendig en moet de dader gestraft worden. Maar hij doet dat niet met de vooropgezette bedoeling eens een flink aantal vogels uit te roeien. Jagers doen zoiets wèl, zonder risico van strafvervolging en met steun van de overheid.

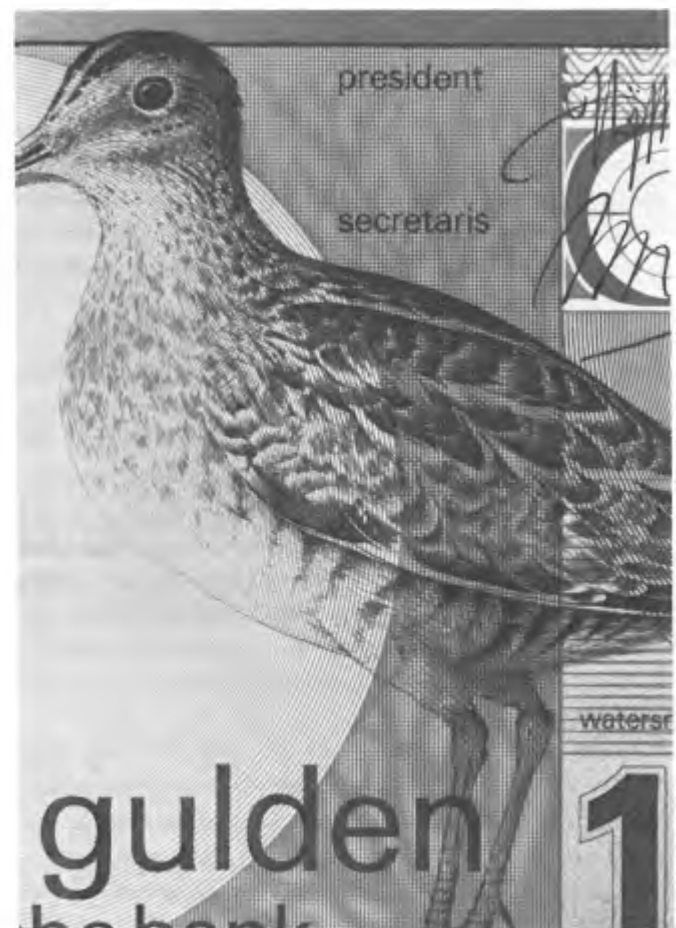
Des te schrijnender is het dan, geconfronteerd te worden met een artikel in het tijdschrift *Spil*, waarin de PvdA-europarlementariër Hemmo Muntingh een lans breekt voor de samenwerking tussen jagers en natuurbeschermers. Alleen dan ziet hij een zonnige toekomst voor de natuurbescherming in het verenigd Europa. Geld en vergroting van het politieke draagvlak zijn voor hem de belangrijkste drijfveren om de jagers te omhelzen. Iemand met zijn achtergrond in de milieubescherming en in zijn functie als rapporteur voor de EG waar het de natuurbescherming betreft, zou beter moeten weten. Nadat hij eerst heeft vastgesteld, dat in de natuur alleen die vormen van recreatie behoren te worden toegelaten, die geen schade berokkenen, zou zijn conclusie al voor de hand moeten liggen. Maar nee, zelfs hij is gewicht voor het modieuze toverwoord 'wildbeheersplan'. Bovendien verwacht hij veel hulp van jagers bij inventarisaties en een nuttig gebruik van hun veldkennis. Dat geldt dus óók voor de Zuid-Europese jagers! Het is alleen als voorbeeld, en zeker niet persoonlijk bedoeld, maar het zou mij niet verbazen, als de veldkennis van de voorzitter van de KNJV nauwelijks die van een 12-jarige NJN-er benadert. Niets ten nadele van 12-jarige NJN-ers, overigens. Het valt te vrezen, dat ook aan de informatieverstrekking aan de heer Muntingh nog veel ontbreekt; gezien zijn functie kan dat voor alle natuurbeschermers een groot gevaar opleveren.

Als geld werkelijk het enige argument is, laat dat dan ook hardop gezegd worden, dan weten we tenminste waarom de

natuur verkwanseld wordt! Soms is de situatie duidelijk: alle gronden van Domeinen vallen onder het Ministerie van Financiën, en wat mag je daar anders van verwachten dan financiële motieven? Ook Natuurmonumenten zegt de inkomsten uit jachtverhuur niet te kunnen missen. De algemene regel is echter, dat van overheidswege alleen het zogenaamde nut van een goed wildbeheer wordt benadrukt. En het kan niet vaak genoeg gezegd worden: van enig nut voor de betrokken diersoorten is geen sprake, als jagers over een 'goed wildbeheer' spreken. Termen als *wildbeheer*, *wildbeheereenheden* en *wildbeheersplannen* duiden, voor zover ze al inhoud hebben, onversneden jagersbelangen aan, maar zij dienen naar buiten toe in de eerste plaats om het publiek zand in de ogen te strooien: ze klinken vreselijk deskundig en wetenschappelijk verantwoord, maar het is allemaal opgeblazen lucht. Alles is gericht op het prettig kunnen blijven uitoefenen van de hobby. En het ziet er bepaald nog niet naar uit, dat daar spoedig een eind aan zal komen. Op basis van alleen redelijke argumenten redden we het niet, ondanks de toegenomen belangstelling voor milieu-problemen en ondanks de wijdverbreide afkeer van jacht.

Er is meer nodig om de macht van geld en vriendjespolitiek te doorbreken.

De snip is nog steeds een verkeerd gewogen factor in het overheidsdenken over faunabeheer.

Gouden Kraai voor provincie Noord-Holland

Harm Niesen

Het ziet er niet naar uit dat Nederland de introductie van een nieuwe Vogelwet en Flora- en Faunawet zal aangrijpen om aan de absurditeit van het kievitseieren rapen kort en goed een einde te maken - een gemiste kans. Toch stemt het hoopvol, dat Noord-Holland het voortouw neemt door als eerste provincie er bij Den Haag op aan te dringen het rapen van kievitseieren totaal te verbieden - een hoopgevend signaal, en een Gouden Kraai waard.

Begin maart heeft SKF een persbericht verzonden, waarin verzocht wordt wat minder aandacht aan vlinders van 'eerste' kievitseieren te schenken in de media. De indruk bestaat namelijk, dat hiervan een sterke aanmoediging op vooral jongere eierappers uitgaat.

In het persbericht wordt verder gewezen op de toenemende ergernis die het eierrapen bij veel boeren oproept, omdat hun land in voor het rapen geschikte gebieden vaak meermalen per dag door de tienduizenden eierappers wordt afgestroopt. Zelfs tot Den Haag begint langzaam door te dringen dat het zo niet langer kan. In het voorstel voor de gewijzigde Vogelwet worden, net als in de nieuwe Flora- en Faunawet, beperkingen opgelegd aan het eierrapen. Als de plannen doorgaan, zullen alleen nog in de provincie Friesland kievitseieren gezocht mogen worden, en dan nog alleen door mensen die in het bezit zijn van een zgn. eierapperspasje, dat ze

verdiend moeten hebben met de zgn. nazorg, het plaatsen van nest-beschermers. Rapen mag slechts op het terrein waar ook de nazorg gepleegd wordt. De administratie en de controle van de regeling zal vooral door de eigen organisatie van eierappers plaatsvinden. Natuurlijk zijn wij niet tevreden met dit voorstel. Eierappers moeten ook nu al in het bezit zijn van schriftelijke toestemming van de grondgebruiker of in diens gezelschap zijn, en zij mogen in geen geval eieren van andere vogelsoorten meenemen. Beide regels worden juist in Friesland massaal overtreden en bij de plaatselijke politie bestaat weinig animo hiertegen op te treden. Er is dus geen enkele reden om aan te nemen, dat men zich aan de nieuwe regeling wel zal houden. Vele argumenten van ethische, pedagogische, ecologische en politieke aard pleiten tegen het rapen van kievitseieren. De verontrusting die de rappers teweeg brengen is enorm; niet alleen de kievit is het slachtoffer, geen

enkele weidevogel krijgt de rust die hij nodig heeft. Doordat ook de boeren eerder met hun (tegenwoordig intensievere) activiteiten op het land beginnen, is de tijd voor het grootbrengen van een legsel eenvoudig te kort geworden.

Niet voor niets verbiedt de EG-Vogelrichtlijn het rapen van eieren van alle vogelsoorten. Alleen onder strikt gecontroleerde omstandigheden en op zeer beperkte schaal kan hiervoor een uitzondering worden gemaakt. Het zal duidelijk zijn, dat aan deze voorwaarden ook in de gewijzigde wet bij lange na niet voldaan zal worden; dat is - gelukkig - ook de mening van de Natuurbeschermingsraad. Als het de Minister van Landbouw ernst is met zijn streven de wetgeving - precies 10 jaar te laat! - aan te passen aan de EG-Vogelrichtlijn, is er maar één weg: het eierrapen moet wettelijk verboden worden. Onlangs kregen we er een belangrijke bondgenoot voor dit

De kievit, in Nederland nog steeds het slachtoffer van een middeleeuwse sport. (foto: Pieter Eibers)

standpunt bij: de provincie Noord-Holland heeft de minister een brief gestuurd, waarin zij eveneens een totaal verbod op het rapen van kievitseieren bepleit. Bovendien zal zij proberen ook de andere provincies druk op de minister te laten uitoefenen. Wij feliciteren de provincie met haar standpunt. Het moet voor de minister toch een niet te negeren signaal zijn als ook de hogere overheden druk op hem gaan uitoefenen, omdat zij zich door het eierrapen belemmerd voelen bij het uitoefenen van hun natuur-beschermingstaak.

Om uiting te geven aan onze waardering voor de opstelling van de provincie Noord-Holland hebben wij besloten haar de Gouden Kraai toe te kennen. Deze is op 22 maart uitgereikt aan de Gedeputeerde voor Natuur, Landschap en Openlucht-recreatie, de heer van Gelder.

De provincie Noord-Holland 'verdiende' de Gouden Kraai met de volgende brief, d.d. 12 februari, aan de Minister van LNV, een brief die gekenmerkt wordt door een uitstekende argumentatie en waarin de provincie sportief de bijdrage van anderen aan het initiatief de lof toekent die zij verdient:

Mijnheer de Minister,

Door middel van dit schrijven verzoeken wij u het rapen van kievitseieren in de provincie Noord-Holland te verbieden. Volgens artikel 17 van de Vogelwet 1936 kan de raaptijd voor elke provincie verschillend zijn en kan de minister bij algemene maatregel van bestuur de raaptijd vaststellen. Wij zouden gaarne zien dat u van deze bevoegdheid gebruik maakt om in onze provincie de raaptijd te beperken tot nul dagen, met ingang van 1991. Ter motivering van ons verzoek brengen wij het volgende onder uw aandacht.

De rustperiode die de verschillende soorten weidevogels nodig hebben voor een succesvol broedseizoen, is te kort, vooral in jaren waarin door zacht weer het broedseizoen vroeg begint. De laatste dag waarop geraapt mag worden is 6 april.

Het maaien van gras en het weer in de weide laten van vee gebeurt soms al drie weken later, terwijl de vogels een rustperiode van zeven weken nodig hebben om met succes jongen groot te brengen.

Doordat het rapen plotseling stopt, beginnen bovendien alle vogels tegelijk aan een nieuw legsel. De eieren komen dan allemaal tegelijk uit en als er juist dan ongunstige omstandigheden optreden (slecht weer, maaien) worden er slechts zeer weinig jongen groot. Als er niet wordt geraapt, komen de legfels gespreid over een langere periode uit. Het risico dat een broedseizoen voor de populatie kieviten

geheel mislukt, is dan veel kleiner.

Het eieren zoeken heeft ook versturende effecten. Predatoren hebben meer kans de tijdelijk verlaten nesten leeg te roven en bij koud weer kunnen de eieren te sterk afkoelen. Hierbij dient te worden opgemerkt dat de kievit weliswaar vrij gemakkelijk aan een tweede legsel begint, maar dit vergt wel extra energie van de vrouwtjes, en kan indirect invloed hebben op het broedsucces. Andere soorten, zoals de grutto, ondernemen daarentegen geen tweede broedpoging en extra verstoring beïnvloedt dan direct de populatie.

De negatieve richting waarin het eieraaptoerisme in onze provincie zich de laatste jaren ontwikkelt, baart ons eveneens zorgen. Uit betrouwbare bron hebben wij vernomen dat er frequent wordt geraapt zonder toestemming van de grondeigenaar. Soms zijn zelfs de vergunningen om het land te mogen betreden vervalst. Ook komt het voor dat er in georganiseerd verband in de gesloten tijd wordt geraapt, waarbij ook de door vrijwilligers (ten behoeve van nestbescherming) gemerkte nesten worden leeggehaald.

Effectieve controle en toezicht in het veld is met de ter beschikking staande middelen blijkbaar niet realiseerbaar. Een algeheel raapverbod zou het toezicht aanzienlijk kunnen vergemakkelijken.

De grote financiële inspanning die u en wij leveren voor de instandhouding van de weidevogelpopulatie, onder meer door de inzet van het Relatienota-instrumentarium, rechtvaardigt het streven naar een optimaal rendement van deze middelen. De uitstekende, reeds langdurige samenwerking in onze provincie tussen de vrijwilligers van vogelwerkgroepen, het vrijwillig natuur- en landschapsbeheer en boeren, die op steeds grotere schaal bescherming van nesten verzorgen, versterken het rendement van deze overheidsinspanning reeds aanzienlijk.

De door ons voorgestelde beëindiging van het eierrapen kan een belangrijke morele steun in de rug van deze vrijwilligers zijn. Het is mede naar aanleiding van een verzoek van deze vrijwilligers, georganiseerd in de Samenwerkende Vogelwerkgroepen in Noord-Holland, en de Milieufederatie, dat wij ons tot u richten met het verzoek het rapen van eieren in onze provincie te verbieden.

Gaarne vernemen wij zo spoedig mogelijk uw reactie.

*Hoogachtend,
Gedeputeerde Staten
van Noord-Holland*

Tijdens de vergadering van de commissie voor Natuur, Landschap en Openlucht recreatie op 22 maart j.1. heeft Rita Stockmann, bestuurslid van de Stichting Kritisch Faunabeheer, namens de stichting de aan de provincie Noord-Holland toegekende Gouden Kraai uitgereikt aan gedeputeerde drs. W.T. van Gelder. Zij hield bij die gelegenheid de volgende korte toespraak:

*Geachte Dames en Heren,
Namens de Stichting Kritisch Faunabeheer dank ik u voor de gelegenheid die u ons biedt om hier aanwezig te zijn en een kleine toelichting te geven op onze missie hier.*

Wij zijn bijzonder verheugd over uw brief betreffende de kieviten en uw besluit een ferme uitspraak te doen over het rapen van hun eieren. U heeft de Minister van Landbouw verzocht de raaptijd in uw provincie te beperken tot nul dagen. Sedert haar oprichting in 1976 heeft de Stichting Kritisch Faunabeheer zich ingezet

*Rita Stockmann spreekt de gedeputeerden van Noord-Holland toe.
(foto: J. Webbink)*

*Rita Stockmann speldt gedeputeerde van Gelder de Gouden Kraai op.
(foto: J. Webbink)*

*Rita Stockmann feliciteert in de persoon van gedeputeerde drs. W.T. van Gelder de provincie Noord-Holland met het ontvangen van de Gouden Kraai.
(foto: J. Webbink)*

om het rapen van kievitseieren geheel afgeschaft te krijgen. Ons eerste symposium was geheel aan dit probleem gewijd.

Sindsdien zijn tegen deze milieuvriendelijke traditie ethische, biologische, pedagogische, politieke en juridische argumenten aangevoerd. Bovendien is zij in strijd met de EG-richtlijn tot behoud van de vogelstand.

U verwoordt als eerste overheidsinstantie de wens van honderdduizenden Nederlanders die al jarenlang pleiten voor afschaffing van deze middeleeuwse sport. Wij hopen dat uw initiatief zal leiden tot eensluidende verzoeken aan de minister van de overige provincies, inclusief Friesland.

Om uiting te geven aan haar grote waardering voor de opstelling van de provincie Noord-Holland heeft de stichting u de Gouden Kraai toegekend. Hierbij ontvangt u ons symbool voor een verantwoord faunabeheer, de Gouden Kraai, die slechts bij hoge uitzondering uitgereikt wordt aan personen of instanties die zich verdienstelijk maken voor dat faunabeheer.

U, mijnheer van Gelder, heeft zich persoonlijk ingezet voor de kieviten, en het is mij dan ook een genoegen u de Gouden Kraai op te spelden.

Jammer genoeg blijkt het verzoek van Noord-Holland voor staatssecretaris Gabor geen aanleiding om aan de huidige situatie iets te doen, getuige zijn antwoord van 26 maart:

Naar aanleiding van Uw (...) brief, waarmee U verzoekt in Uw provincie het rapen van kievitseieren te verbieden, deel ik U het volgende mede.

Artikel 17 van de Vogelwet 1936 bepaalt thans dat er een (voor het hele land geldende) raaptijd voor kievitseieren is, die aanvangt op 1 februari en eindigt op een bij algemene maatregel van bestuur vastgestelde datum, welke voor elke provincie verschillend kan zijn. Op het ogenblik geldt voor Friesland een einddatum van 13 april en voor de andere provincies van 6 april.

Momenteel wordt een ontwerp van wet voorbereid, welke een aanpassing beoogt van de Vogelwet 1936 en de jachtwet aan internationale regelingen (met name de EEG-Vogelrichtlijn). In dat kader zal ook artikel 17 van de Vogelwet 1936 worden gevizigd en wel in die zin dat, voor zover de belangen van natuurbehoud zich daartegen niet verzetten, de minister voor een of meer provincies een raaptijd voor kievitseieren kan vaststellen. Mijn verwachting is dat deze wetswijziging begin volgend jaar van kracht zal zijn.

Een wijziging van het Vogelbesluit 1937 (de algemene maatregel van bestuur waarbij de sluitingsdata van de raaptijd zijn vastgesteld) kan niet op zo korte termijn plaatsvinden dat al dit voorjaar aan Uw verzoek zou ('zou!', red.) kunnen worden voldaan. De nieuwe bepalingen, zoals opgenomen in het vorengenoemde wetsontwerp, zijn gericht op het vaststellen van een raaptijd per provincie. Ik geef er daarom de voorkeur aan pas een beslissing ten aanzien van de raaptijd van kievitseieren te nemen na inwerkingtreding van de wetswijziging. Uw verzoek en de daarbij aangevoerde argumenten zullen daarbij mede worden betrokken.

DE STAATSSECRETARIS VAN LANDBOUW,
NATUURBEHEER EN VISSERIJ,
w.g. Gabor.

Kievitseieren.
(Foto: P. Eibers)

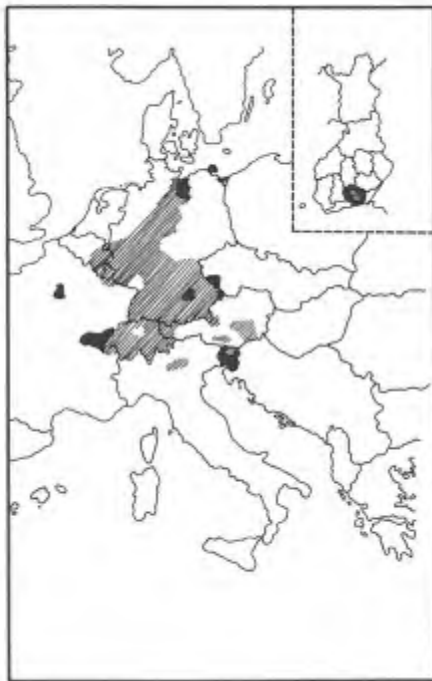
Het is duidelijk: de staatssecretaris wil de zaak op de lange baan schuiven, waarbij hij zich verschuilt achter het argument van aankomende nieuwe wetgeving. Alsof hij nu niet de bevoegdheid en mogelijkheid zou hebben om regelend op te treden!

Hoewel er voor het jaar 1991 ten bate van de kieviten niets meer te bereiken valt, laat Noord-Holland het er niet bij zitten, dus de staatssecretaris kan van de aan de goede zijde staande provincie nog het nodige weerwerk tegemoet zien.

Het voorkomen van hondsdolheid in Nederland. In 1975/76 betreft het 43 vossen, 7 dassen, 2 steenmarters en 1 schaap. In 1983/84 (tot 1-2-84) betreft het 24 vossen, 1 das en 3 schapen.

Gebieden met orale vaccinatie in Europa: 1978/88 (gearceerd) en 1989 (zwart).

Rabiësbestrijding ondergeschikt aan wensen jagers

Reinier Akkermans en Har Pluijmakers

In Nederland is hondsdolheid in de natuur uitsluitend bekend uit het uiterste zuiden van de provincie Limburg. Slechts

incidenteel vallen er slachtoffers onder

(landbouw)huisdieren. Eind jaren zeventig, begin tachtig

werd weleens melding gemaakt van hondsdolheid bij schaap

of koe. Besmetting van huiskat of hond is uit ons land niet

bekend geworden. Ook besmetting van mensen is niet

voorgekomen. Toch is hondsdolheid voor veel mensen een

huiveringwekkende ziekte. De enige slachtoffers zijn in

feite wilde dieren, met name de vos en soms das of

steenmarter.

Rabiës in Nederland

Vanaf het einde van de dertiger jaren verspreidde de hondsdolheid²⁾ zich vanuit Oost-Europa (Polen) naar het westen. Nederland werd midden jaren zeventig bereikt. Rabiës komt meestal voor in golven. Ineens vindt men een (groot) aantal besmette dieren en dan ebt het weer langzaam weg. Enige jaren van geen enkel geval worden afgewisseld met jaren van enkele tientallen besmette dieren. De eerste golf van hondsdolheid in Nederland deed zich voor in 1974/1976. Er waren toen gevallen bekend uit Oost-Groningen (1974), Twente (1975) en Zuid-Limburg (1976). De tweede golf, 1983/1984, concentreerde zich grotendeels op Zuid-Limburg. De laatste waargenomen gevallen dateren uit

1988. Toen zijn zes besmette vossen, één kat, één rund en één das gevonden. In 1989 en 1990 zijn in ons land geen gevallen van hondsdolheid gemeld.

1) In 1965 zijn in Amsterdam vijf personen aan hondsdolheid overleden. Deze mensen waren gebeten door een illegaal ingevoerd scheepshondje en waren besmet zonder dat men op het voorkomen van de ziekte was geattendeerd. Het hondje was wegens agressief gedrag al vergast, voordat men de diagnose kon stellen.

2) Hondsdolheid onder vleermuizen wordt door een ander type van het rabiësvirus veroorzaakt en heeft niets met de hondsdolheid onder vossen van doen. Besmetting over en weer met eikaars rabiëstypen is in West-Europa niet bekend. In dit artikel blijft rabiës bij vleermuizen verder buiten beschouwing.

Bij het vossen-beleid laat de overheid te veel de oren hangen naar de jagers.

(foto: P. Eibers)

Geen eiland

Het uitbreken van hondsdolheid in Nederland hangt nauw samen met het voorkomen van de ziekte in de buurlanden. Het vóórkomen van rabiës in Zuid-Limburg is te beschouwen als een uitloper van het ziekte-areaal in de Duitse Eifel en aansluitend de Belgische Ardennen. Wanneer de ziekte daar uitbreekt, ziet men met enige vertraging ook in Zuid-Limburg een opleving. In de Ardennen en de Eifel werden to enkele jaren geleden jaarlijks vele gevallen van de ziekte waargenomen, dit in tegenstelling tot Zuid-Limburg, waar alleen hondsdolheid werd geconstateerd na een sterke toename van de ziekte in de Ardennen en de Eifel.

Het aantal waarnemingen elders in Nederland is altijd veel kleiner geweest dan in Zuid-Limburg. Bij de tweede golf, die van 1983, zijn buiten Limburg slechts drie gevallen uit Oost-Groningen bekend. Later zijn buiten Limburg geen gevallen meer gemeld.

De vos de klos

In West-Europa is de vos de belangrijkste overdrager van hondsdolheid. Voorzover bekend, is het ziekteverloop onder de dieren voor 100% dodelijk. Wanneer de eerste ziekteverschijnselen zich bij een mens voordoen, is het te laat. Alleen kort na een besmetting is vaccineren zinvol.

Ondanks het dodelijke karakter moet het gevaar van hondsdolheid niet worden overschat. De kans eraan te overlijden is zéér klein en staat in geen

enkele verhouding tot allerlei andere risico's. Toch heeft de overheid gemeend tegen hondsdolheid te moeten optreden. Deels waren de maatregelen zinvol (aanlijngedod voor honden) en deels uiterst dubieus (verhoogd afschot vossen). Met name bij de eerste twee rabiësgolven werd het afschot van vossen door jagers hoog opgevoerd. Jagers zijn in de praktijk sterk gemotiveerd de vos te bejagen, omdat ze ook op andere gronden (concurrent-predator op jachtwild, foutief ecologisch inzicht) al een grote 'hekel' aan deze soort hebben ('Er zijn er teveel'). De jacht heeft er echter niet toe geleid, dat de hondsdolheid buiten Nederland is gebleven.

Aas met entstof

Niet alleen in Nederland, maar ook in België en Duitsland werd de hondsdolheid in eerste instantie bestreden door zoveel mogelijk vossen te doden. Onder druk van de publieke opinie is vergassing hier nooit toegestaan en bleef het bij uitgraven en afschot.

Hoewel er grote aantallen dieren werden gedood, nam de hondsdolheid nergens wezenlijk af. De ziekte bleef golfsgewijs komen en rolde telkens Nederland binnen. Het was al langer mogelijk mensen tegen rabiës in te enten. Midden jaren tachtig is een entstof ontwikkeld, die ook voor vossen geschikt is en die, in capsules verstoppt in aas, door vossen (en andere dieren) wordt gegeten.

In 1988 is men in Zuid-Limburg begonnen met het vaccineren van

vossen, dit in aansluiting op vaccinatiecampagnes in de Ardennen en de Eifel. Door de toevoeging van tetracycline, dat bot en tanden geel kleurt, kan men achterhalen welk percentage van de dieren met de entstof wordt bereikt (60-'70%). In Duitsland werd na enkele jaren herhaling een immunisatie bereikt van 75%. Dit betekent, dat drie van de vier vossen niet meer vatbaar voor de ziekte zijn.

Succes of niet?

Gezien het feit dat de hondsdolheid in Limburg eigenlijk een uitloper vormt van het ziekte-areaal in de Eifel en de Ardennen, heeft de hondsdolheidsbestrijding slechts zin in combinatie met de buurlanden. Ook daar is een anti-hondsdolheids campagne opgezet en is het aantal meldingen van rabiës sterk teruggelopen in gebieden waar vaccinatie heeft plaatsgevonden. Men kan zich derhalve afvragen, of de hondsdolheid nog wel in staat is Nederlands Zuid-Limburg te bereiken. Het uitbannen van de ziekte zal dus nauw verband houden met de continuïteit van de bestrijding in het hoofdareaal.

Jacht beperkt effect vaccinatie

Vossen leven van nature in min of meer stabiele territoria, waarin de volwassen dieren (rekel met één of meer moeren) zich jarenlang ophouden. Alleen de jonge dieren trekken weg op zoek naar een eigen territorium. Bij het vaccineren is het daarom zaak juist de territoriumhouders te bereiken. Afschot doodt daarentegen ook de territoriumhouders. Deze worden dan vervangen door (jonge) vossen van elders. De omloop van de dieren in een populatie wordt daardoor versneld. De gemiddelde leeftijd van de dieren daalt en het effect van vaccinatie wordt dus deels teniet gedaan. Een jager ziet immers tevoren niet of hij een gevaccineerde of een niet-gevaccineerde vos schiet. De jongen zullen meer kansen krijgen zich te vestigen, maar deze dieren hebben door hun leeftijd nog een minder hoge immuniteitsgraad kunnen bereiken. Afschotcijfers uit Zuid-

Limburg (zie tabel 1) tonen, dat ook in het voortplantingsseizoen circa twee keer zoveel volwassen dieren als jongen worden gedood. Het opvoeren van de jachtdruk verlaagt de immunisatiegraad in een vossenpopulatie. Jacht op vossen vermindert dus het resultaat van de vaccinatiecampagne.

Tegenstrijdigheid

De jacht op vossen en de bestrijding van de hondsdolheid behoren beide tot het beleidsterrein van de rijksoverheid. Men zou dus mogen aannemen dat deze twee zaken op eenvoudige wijze gecoördineerd konden verlopen. Wil men het effect van de vaccinatie bevorderen, dan zal de jacht op vossen in het betreffende gebied beperkt moeten worden. Hooguit zou men het doden van de jonge, nog niet gevaccineerde vossen kunnen propageren.

Beperking van de jacht op vossen is echter tegen het zere been van de jagers - jagers, die de overheid graag inzet om het aas uit te leggen. Sterker nog, de overheid verstrekt f15,- premie voor elke ingeleverde vos. Er worden zelfs vergunning afgegeven om 's nachts op vossen te jagen (1989-1991: 14 stuks). Het merkwaardige van deze in het kader van de bestrijding van de hondsdolheid verstrekte nachtvergunningen is, dat de helft ervan betrekking heeft op delen van Limburg waar nog nooit hondsdolheid is aangetroffen. Wat de reden van de uitgifte van deze vergunningen is, laat zich makkelijk raden!

Verantwoord maatregelen nemen

Het was duidelijk, dat er onder druk van de plaatselijke bevolking iets moest gebeuren, al was het maar om het psychologisch effect. In het buitenland was vaccinatie succesvol. Na enig aarzelen en een proef op de Veluwe (een totaal onvergelijkbaar gebied) ging men over tot vaccinatie. Momenteel wordt in de maanden mei en oktober door jagers aas uitgelegd. Daarnaast gaf het ministerie van Landbouw Natuurbeheer en Visserij aan het Rijksinstituut voor Natuurbeheer (RIN) opdracht het effect van jacht op de vaccinatie te bestuderen en een advies

Lokaas met rabiësvaccinatiecapsule.

Bij het uitleggen van het vaccinatielokaas (vismeel en vet) draagt men plastic-handschoenen om zich de stank van het lijf te houden, (foto's: J. de Meester)

Tabel 1 Uitgekeerde premies voor ingeleverde vossen (opgave Ministerie LNV).

	Landelijk volwassen jong		Limburg volwassen jong	
1986	801	1358	90	126
1987	928	1289	125	179
1988	963	1439	124	162
1989	1248	1771	177	267

op te stellen. Dit advies is in 1988 uitgekomen, maar wordt geheel in de wind geslagen. Het RIN adviseerde de jacht op vossen in de vaccinatiegebieden te beperken tot enkel jacht op jonge dieren. Deze jongen zijn immers niet geïmmuniseerd en verlagen de immunisatiegraad. In

het advies werd daarom onder meer bepleit de premie op te heffen en geen nachtvergunningen meer af te geven. Ook zou men richtlijnen kunnen afgeven voor jagers die jagen in gebieden waarin is gevaccineerd. Zo stelde men voor de eerste week na het uitleggen van het aas helemaal niet te

laten jagen om te voorkomen dat de jachthonden (die niet aan de lijn hoeven) van het aas aten.

Wat dan wel?

Het is duidelijk, dat de overheid zich bij het beleid rond de vos voornamelijk richt op de wensen van de jagers. Het vóórkomen van rabiës wordt gebruikt om de jacht op vossen extra aan te scherpen. Dit terwijl uit onderzoek duidelijk naar voren komt, dat de ziekte slechts bestreden kan worden door een zo hoog mogelijke graad van immunisatie te verkrijgen. Het argument dat men de jagers nodig heeft (uitleggen van het aas) en ze dus niet tegen de haren moet strijken, is eveneens onzin. In de Ardennen wordt de luchtmacht ingezet, die het aas vanuit een helikopter in de bossen dropt.

Duidelijk zal zijn, dat het het beste is de vossen zo oud mogelijk te laten worden en in Zuid-Limburg de jacht op deze soort te staken. Hooguit kan men het doden van de jonge dieren toelaten - of dit zinnig is, is vers twee. De meeste jongen sterven immers in de strijd om het bestaan en slechts een enkeling lukt het een opengevallen plaats in een territorium te bemachtigen (tenzij er veel volwassen dieren worden geschoten).

Vaccineren lijkt zinnig te zijn in Nederland, zeker wanneer men direct kan inspringen, als de rabiës in de Ardennen of de Eifel een opleving vertoont. Regulier contact met de beheerders aldaar is daarvoor noodzakelijk, iets wat tot nu toe grotendeels ontbreekt. Een zo stabiel mogelijke vossenpopulatie in de bedreigde gebieden heeft een remmende werking op de verspreiding van de ziekte. Zaken als nachtvergunningen en afschotpremies werken averechts en getuigen niet van een weldoordacht beleid. Een fout beleid is eigenlijk niet eens zo erg, als er maar over nagedacht is. Voor de vos was zelfs dat te veel gevraagd!

Eidereenden zondebok

Vissers verwoesten mosselbanken

Wim Voortman

In de Volkskrant barstte onlangs een polemiek los naar aanleiding van berichten dat 'honderdduizenden eidereenden' de schelpdieren in de Waddenzee zo zouden belagen, dat er niets meer te vissen overbleef voor de mosselvisser. Die hebben daarom gepleit voor opening van de jacht op de eidereend. Mocht de minister daartoe niet bereid zijn, dan willen ze hun 'schade' vergoed zien. De vissers hebben hun problemen echter aan zichzelf te wijten: die zijn een direct gevolg van de roofbouw die zij de afgelopen jaren in de Waddenzee gepleegd hebben.

Het seksuele leven van mossels is weinig opwindend: zoals de meeste tweekleppige schelpdieren lozen ze hun eicellen en sperma zo maar in het zeewater, waar de bevruchting dan min of meer toevallig plaatsvindt. Uit de bevruchte eicellen ontwikkelen zich larfjes, die een paar weken als plankton leven, vrij zwevend in het water. Op een zeker moment krijgen de larven schelpjes, en dan zoeken ze een stevige ondergrond (stenen, schelpen, andere mossels), waar ze zich met draden (byssus) op vastzetten. De rest van hun leven brengen ze in de regel op die plaats door. Als ze niet snel een geschikte plek vinden, gaan de larven dood.

Doordat er vaak veel mossellarven tegelijk in het water voorkomen, zullen er dikwijls ook binnen korte tijd veel jonge mosseltjes op stenen e.d.

verschijnen. Dit verschijnsel heet *broed- of zaadval*. De jonge mosseltjes (zo tussen 1 mm en 1,5 cm), noemt men *mosselzaad* of *mosselbroed*. Vastzittende mossels die losraken, kunnen zich opnieuw vastspinnen, als ze tenminste op een geschikte plaats terechtkomen. Mossels kan men daardoor - mis voorzichtig - naar een andere plaats overbrengen.

Al sinds jaren hebben Zeeuwse mosselvisser wild mosselzaad uit de Waddenzee opgevist om het daarna op de Zeeuwse mosselpercelen uit te zetten, waar het kon uitgroeien tot 'Zeeuwse' consumptiemosselen. Sinds 1949, toen er in de Zeeuwse wateren een mosselparasiet de kop opstak, zijn er ook in de Waddenzee stukken zeebodem in gebruik als commerciële mosselbanken om mossels te 'kweken' (*opkweken* zou een betere

De eidereend, gedoodverfde crimineel van de Waddenzee. (foto: M. Weston)

benaming zijn). In de Waddenzee komen (kwamen?) van nature veel mosselen voor, vooral op de zgn. mosselbanken, plaatsen waar wilde mossels zich massaal op een harde ondergrond en op elkaar hebben vastgezet. Deze mosselbanken waren permanent en bleken bestand tegen de elementen (ijsgang, storm en getij), maar ze hebben het nu vrijwel afgelegd tegen het geweld dat de mossel'kwekers' erop losgelaten hebben. Wat de laatste echter over het hoofd schijnen te zien, is dat juist deze mosselbanken de belangrijkste bron zijn van het mosselzaad in de Waddenzee. De wrange vruchten daarvan plukken ze nu - en proberen die door te schuiven naar de eidereenden.

De problemen

Zoals meestal gebeurt als de mens de natuur gaat exploiteren, ging het daarna mis. De Waddenzee is het zuidelijkst gelegen grote foerageergebied van de eidereend, een noordelijke Westeuropese eendesoot. Er zijn tussen de twee en drie miljoen exemplaren van, voornamelijk in Scandinavië en op IJsland. Thans leven er in totaal in het Nederlandse, Duitse en Deense deel van de Waddenzee ca. 250.000 eidereenden, maar in de jaren zeventig kwamen er alleen al in het Nederlandse deel soms wel 180.000 eidereenden voor. Sindsdien is dat aantal gestaag afgenomen, en er is alle reden om aan te nemen, dat dat aan de mossel- en kokkelvissers te wijten is.

Zij hebben op zoek naar mosselzaad en

kokkels een zodanige roofofbouw gepleegd op de schelpdierpopulaties, dat de wilde mosselbanken vrijwel verdwenen zijn. Bij het vissen op kokkels wordt de zeebodem op zo'n wijze omgeploegd, dat een groot deel van het leven in de bovenste vijf centimeter vernietigd (of op z'n minst zwaar beschadigd) wordt. Herstel is in de regel wel mogelijk, maar duurt zeker een jaar of twee. En de eidereenden leven voor 80% van mosselen en kokkels...

Daarnaast vormen kokkels een belangrijk voedsel voor scholeksters.

Omdat ook de broedval van de kokkels veel minder was dan voorheen, besloot het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij in te grijpen in een poging te voorkomen, dat de voedselsituatie voor de vogels al te precair zou worden. De juristen van dat ministerie, nooit te lui om een ondeugdelijke regeling in elkaar te draaien, wezen een aantal gebieden aan, waar de kokkelvissers niet meer mochten komen. Je zou haast gaan denken, dat ze zo'n regeling met opzet hebben gemaakt om de handen in onschuld te kunnen wassen. Er kan bij 'Landbouw' bijna geen brief de deur uit, of er moet een jurist naar gekeken hebben, maar als er regelingen gemaakt moeten worden, gaat het telkens weer mis. De kokkelvissers vochten de regeling dan ook met succes aan bij de Raad van State, en kregen toestemming om de hele Waddenzee te bevissen. Dat deden ze dan ook enthousiast: ze begonnen direct die delen leeg te vissen waar ze

al jaren niet meer hadden mogen komen, en waar onderzoek verricht werd naar de ongestoorde ontwikkeling van het bodemleven. Dat ze daardoor en passant jaren onderzoekswerk waardeloos maakten, was hun probleem niet. (Mochten er weer eens maatregelen voorgesteld worden om de wadbodem te beschermen, dan zal er natuurlijk eerst weer onderzoek gedaan moeten worden. Die - lastige - maatregelen komen dan op z'n minst een paar jaar later. Zo snijdt het mes aan twee kanten.) Evenmin was het hun probleem, dat de laatste paar plekje Waddenzee waar nog groot zeegras groeide, nu ook mooi gewied zijn.

Maar terug naar de eiders. Het lijkt erop, dat veel van de 'Nederlandse' eidereenden uitgeweken zijn naar de wilde mosselbanken op de Duitse wadden, maar de hooguit 90.000 eiders die blijkens een telling van het Nederlands Instituut voor het Onderzoek der Zee (NIOZ) in januari van dit jaar in ons deel van de Waddenzee verbleven, moesten toch ook ergens van leven. Nu mag 90.000 exemplaren heel wat lijken, maar dat aantal ligt 40% lager dan in 1987, 'en dat was geen topjaar,' aldus Cees Swennen, onderzoeker bij het NIOZ. En inderdaad: de eiders hebben de weg naar de commerciële mosselbanken gevonden, eenvoudig omdat er verder weinig meer voor ze te halen valt. De mosselvissers klagen nu steen en been, dat 'honderdduizenden' eiders zich te goed doen aan 'hun' mossels en

kondigen miljoenenverliezen aan. Ze hebben zelfs gevraagd om de jacht op de eidereend te openen, terwijl die al jaren gesloten is vanwege de kwetsbare status van die soort. En wat dan nog: alsof afschot een oplossing zou zijn voor een probleem dat de vissers zelf veroorzaakt hebben. Iedereen die ook maar iets weet van deze aanpak van schadebestrijding, weet ook, dat afschot om het aantal te verminderen in de regel niet helpt, tenzij het uiteindelijke doel is een soort volledig uit te roeien. Ook hebben de vissers voorgesteld om de eiders op andere manieren te verjagen, zoals door het inzetten van zeearenden of door versterking van de foerageergebieden met boten.

Dat de eiders het bijzonder moeilijk hebben, is wel gebleken uit berichten die eind maart in de landelijke pers verschenen: er spoelen op de Waddeneilanden duizenden dode eiders aan, die het slachtoffer geworden zijn van honger en parasieten, verschijnselen die dikwijls samengaan. Een dier dat door ondervoeding verzwakt is, is altijd een gemakkelijkere prooi voor parasieten dan een gezond exemplaar. Het drama dat zich nu onder de eiders afspeelt, heeft hier alle kenmerken van. Door de honger gedreven zijn de eiders waarschijnlijk krabbetjes gaan eten, krabbetjes die als tussengastheer voor parasitaire wormen bleken te fungeren. De verzwakte eidereenden worden nu in groten getale door deze wormen geveld. Het Centraal Diergeneeskundig Instituut in Lelystad heeft de zaak inmiddels in onderzoek.

Maar behalve dat de eiders 'hun' mosselen belagen, zitten de mossel-vissers nog met een ander probleem: er is al twee jaar geen zaadval meer geweest. De eidereenden hebben daar niets mee te maken; het is een speling der natuur, die af en toe voorkomt en die in de vorige eeuw al bekend was. Door de geringe aanvoer van mosselen waren de prijzen hoog. De vissers hebben toen alles wat ze maar aan mosselen konden vinden, bijeengeschaapt en naar hun percelen gebracht. Ook hebben ze zoveel mosselen als maar enigszins mogelijk was,

op de markt gebracht. Vanwege de hoge prijzen haalden ze daarmee een bijzonder goede besomming.

Daarnaast zijn er in de jaren dat er wel een goede zaadval was (tot twee jaar geleden dus), op de mosselpercelen zoveel mosselen gestort, dat de onderste lagen eenvoudig verstikten. Dat storten gebeurt trouwens meestal zo ruw, dat ongeveer de helft van het mosselzaad al door schelpbreuk afsterft. Hoewel het overlevende broed meestal goed groeit, gaat ook van de uiteindelijk opgeviste mosselen door ruwe behandeling een aanzienlijke hoeveelheid verloren. Een Nederlandse mossel'kweker' is daarom al blij, als hij van een kilo mosselzaad ook een kilo consumptiemosselen kan oogsten, en de tendens is volgens Swennen zelfs, dat er voor één kilo consumptie-mosselen twee kilo zaad nodig is.

Een vergelijking met de situatie van voor de oorlog laat een aanzienlijke verslechtering zien: de kwekers gingen toen uit van acht kilo consumptie-mosselen uit één kilo zaad. Buitenlandse mosselkwekers doen het veel beter: tien tot honderd (in extreme gevallen zelfs vijfhonderd) kilo consumptiemosselen uit één kilo zaad. Als de Nederlandse mosselkwekers aardappelen zouden kweken op de manier zoals ze nu met mosselen doen, zou de hele Europese aardappelooft nodig zijn als pootgoed voor de Nederlandse consumptie.

Het behoeft dan ook weinig betoog, dat de mossel-'cultuur' zoals die in de Waddenzee wordt toegepast, biologisch onproductief is. Deze manier van 'kweken' van mossels komt feitelijk neer op roofbouw: al het wilde mossel-zaad wordt opgevist en op de 'kweek'-percelen uitgezet om op te groeien. Dat opvissen is zo rigoreus gebeurd, dat de wilde mosselbanken nu zo goed als vernietigd zijn. Daarnaast is de behandeling van het mosselzaad zo inefficiënt, dat er evenveel of zelfs meer gewicht aan mossel-zaad gestort moet worden dan er uiteindelijk aan consumptiemosselen geoogst wordt.

Conclusie

De eidereenden kunnen zich niet verdedigen en daarom wijzen de vissers hen maar al te graag aan als zondebok voor hun eigen falen. Dat de eiders 'de toekomst van de mosselkwekers' op zouden vreten, is simpelweg niet waar: de kwekers hebben zelf nagelaten goed voor hun percelen te zorgen door aan mosselen te gelde te maken wat ze maar konden. Dat de opbrengsten daardoor in volgende jaren lager zouden uitvallen, en zelfs veel lager als broedval opnieuw uitblijft, is volstrekt logisch en niet meer dan een normaal bedrijfsrisico, dat ze willens en wetens genomen hebben. Echte goede zorg voor het kweekmateriaal had dat risico aanzienlijk kunnen verkleinen.

Het is een volkomen natuurlijke gang van zaken, dat de eidereenden hun aandeel aan mossels uit de Waddenzee opeisen. Dat ze die mossels nu op de 'kweek'-percelen halen omdat de vissers de hele Waddenzee hebben leeggevestigd, is ook niet meer dan logisch. Het is dan ook weinig minder dan een gotspe dat de vissers nu een beschuldigende vinger richten op de eidereenden - die in alle opzichten slachtoffer van de situatie zijn - en zelfs geld durven vragen voor hun wanbeheer, waarbij ze in twee jaar de rijke zaadval uit de voorafgaande jaren hebben verspild.

Literatuur:

- 'Duizenden dode eidereenden op Waddeneilanden'. In: *Haagsche Courant* 1991-03-23, *Jachtwet en Nuttige Dierenwet 1914*. Bewerkt door mr. P.C.J. v.d. Ploeg-van Oort. 6e druk. Zwolle, 1988. (Ned. Staatswetten, editie Schuurmans en Jordens, 15).
- 'Mossel of eidereend?' In: *Spirula* 1 (1991), nr. 1, p. 6-7. (Mededelingenblad bij *Vita Marina* 41 (1991), nr.1).
- Phylipsen, Wim: 'Mosselkwekers schatten aantal eidereenden aanzienlijk te hoog.' In: *de Volkskrant* 1991-02-14, p. 8.
- Revier, Hans: 'Kokkels en mosselen.' In: *Waddenbulletin* 26 (1991), nr. 1, p. 3.
- Swennen C[ees]: 'Mosselen.' In: *de Volkskrant* 1991-02-28, p. 19 (ing. brief).

Jacht: amateursport of professioneel bedrijf?

Deel 1 Jachtwet: Spelregels voor de jachtsport

Heinz Stockmann

Dit artikel is het eerste van een reeks waarin de Jachtwet en de plezierjacht tegen het licht worden gehouden. Het is met name de bedoeling van de schrijver daardoor zijn lezers argumenten te leveren, waarmee zij zich tegen jagers en jachtgezinde overheidsfunctionarissen beter te weer kunnen stellen. Ook wil hij hun de mogelijkheid verschaffen na te gaan of jachtvelden en het gebruik dat ervan wordt gemaakt wel voldoen aan de wettelijke eisen.

Het eerste artikel van de Jachtwet geeft allerlei definities van termen zoals:
jagen: het opsporen, bemachtigen of doden van wild en het doen van pogingen daartoe;
jachthouder: degene die in een gebied het recht heeft op het genot van de jacht;
jachttopzichter: degene, die is belast met de jachtbelangen van een jachthouder en onbezoldigd ambtenaar is van de rijkspolitie of de gemeentepolitie. Van de kale term *jacht* wordt geen definitie gegeven; voor dit woord kan men dus met recht de omschrijving aanhouden uit Van Dale: het jagen, het vervolgen van dieren om die te vangen en te doden. Als afgeleide betekenis wordt daarbij gegeven: jachtbedrijf (= het jagen, in het algemeen of op een bepaalde wijze), met de voorbeeldzin: 'de jacht was een voorrecht van de adel.' Om het jachtgenoegen als een

algemeen aanvaarde professionele bezigheid te propageren, gebruikt de KNJV bij haar reclame de laatste tijd meestal de term 'het jachtbedrijf' in plaats van 'de jacht'.

In 1978 liet de KNJV onder het Nederlandse volk een enquête uitvoeren. Op de vraag: 'Voelt U veel, enige of geen sympathie voor de jachtuitoefening?' antwoordde drieënzeventig procent met 'geen sympathie'. Ook later heeft de KNJV nog enquêtes van dezelfde strekking gehouden. Die waren kennelijk niet gunstiger, want de uitkomsten daarvan zijn nooit bekend gemaakt.

Spelers der eerste klasse: de nieuwe adel
Tengevolge van de grote vraag naar jachtterreinen zijn de jachtpachtprijzen hoog. Daardoor is de jacht op grofwild in handen van wat men kan noemen

*Tijdens het jachtbedrijf.
(foto: J. Webbink)*

'de nieuwe adel'. Dat zijn dan vooral de eigenaren of directieleden van makelaarsbedrijven, het bankwezen, verzekeringsbedrijven, de autohandel en bouw- en transportbedrijven. Ook ruim vertegenwoordigd zijn, vooral in de provincie, specialisten, huisartsen en zelfs dierenartsen, en de hogere rangen uit leger en politie.

Bescherming van de jacht
Het gebruik van het woord 'jachtbedrijf' door de KNJV is in zoverre terecht, dat dit evenals landbouw en bosbouw puur een vorm van exploitatie van terreinen is.

Vanuit die gedachte is in 1923 de Jachtwet gemaakt, zij het met beperkingen t.b.v. van de landbouw. Bij de jachtwetwijziging van 1954 werd nog meer rekening gehouden met de landbouwbelangen. Ter bescherming

van de jacht werden maatregelen genomen voor betere bestrijding van de stroperij en ter voorkoming van de volledige uitroeiing van diersoorten. Een en ander vond plaats onder het mom van natuurbescherming, doch in eerste instantie voor het behoud van een gevarieerd jachttableau.

Ook ex-minister voor natuurbeheer Braks huldigde het standpunt van de KNJV: ten behoeve van een zo gevarieerd mogelijk tableau moet jacht op de momenteel bejaagbare soorten voortgang vinden, zolang een populatie niet met uitsterven wordt bedreigd. Ondanks dat populaties zoals die van haas, hermelijn, patrijs, watersnip, slobbeend en pijlstaart al jaren in omvang afnemen, blijft dan ook de jacht daarop gehandhaafd.

In de toelichting van de Minister van Landbouw bij de jachtwetswijziging van 1954 komt men zinnen tegen als: 'De jacht heeft ook een eigen doelbevrediging van de behoefte aan actieve recreatie', en 'Men zal de jacht zodanig moeten regelen dat deze zijn aantrekkingskracht behoudt'. 'Een slechte jager kan betekenen dat het wild wordt uitgemoord. Dan komt de jager in conflict met de natuurbescherming. Een goede jacht betekent het sparen van wild en betekent dus ook zorg voor een goede fauna'. Dit is logica in de trant van: jagers schieten niet al het wild, dus zorgen zij goed voor hernieuwde aanwas.

Jachtbelangen hoogste prioriteit! Vóór 1954 werd de jacht geregeld d.m.v. een vergunningstelsel zoals men nu nog aantreft bij de vijvers voor sportvissers. In 1954 maakte dit vergunningstelsel plaats voor het verhuren van de jacht aan een jachthouder. De Minister van Landbouw weer aan het woord in zijn toelichting: 'Het verhuur van de jacht waarborgt de jager het rustig genot voor hem alleen', en 'Gediend moeten worden de belangen van (1) de jacht, (2) de landbouw en (3) de natuurbescherming'.

Jachtbelangen opeens ondergeschikt? De jachtwetswijziging van 1977 betrof

Natuurbeheer op de voorgrond?

(foto: R. Stockmann)

voornamelijk maatregelen t.b.v. van de jagers zelf, zoals de invoering van een verplichte verzekering tegen jachtongevallen, omdat er nog wel eens een jager het loodje legde. Een algemeen jachtexamen werd verplicht om de grote toevloed van schietlustigen te beperken. Een speciaal jachtexamen voor het schieten op wilde zwijnen werd ingevoerd, om te voorkomen dat de topper uit de jachtsport, de drijfjacht op wilde zwijnen, verboden zou worden. Principieel zowel als praktisch veranderde er nauwelijks iets ten gunste van het natuurbeheer.

Deze jachtwetswijziging kwam tot stand onder minister Fons van der Stee, die evenals Braks ook wel lol had in een jachtpartijtje. In de officiële toelichting van de minister bij zijn gewijzigde Jachtwet veranderde hij de volgorde van de genoemde "belangen in: (1) de landbouw, (2) de natuurbescherming en (3) de jacht. Nadien werd in alle publikaties van het ministerie en in alle hoerapersberichten van de Jachtraad de volgorde aangehouden met 'de jacht' op de laatste plaats, als zouden de belangen daarvan het minst worden gediend. Het tegendeel is echter het geval, zoals blijkt uit de dagelijkse

praktijk in het veld en de mening en het beleid van de ambtenaren van de dienst Faunabeheer.

Jachtwet: vóór en dóór jagers
De Vogelwerkgroep Hoorn maakte er in een schrijven aan de overheid bezwaar tegen, dat deze de jacht op watervogels verhuurt in het IJsselmeer langs de kustgebieden Wijdenes, Tersluis en De Ven. Dit is een ideaal rust- en foerageergebied voor o.a. duikeenden zoals tafel-, topper- en kuifeend. De Consulent Natuur, Milieu en Faunabeheer van de provincie Noord-Holland, drs. H. de Jong (een sportjager), stelde in zijn antwoord aan de vogelwerkgroep onomwonden: 'De Jachtwet gaat niet uit van een uitsluitend bejagen bij gebleken noodzaak in verband met bijvoorbeeld schadebestrijding. De mogelijkheid tot benutting van wild is een wezenlijk deel van de Jachtwet.' Consulent de Jong beweerde tevens, dat de Jachtwet regels stelt die tot doel hebben het belang van het natuurbehoud te dienen. Dit expliciete doel is echter in geen enkel jachtwets-artikel te vinden. Kijkt men naar de inhoud van de wet en ook naar de feitelijke samenstelling van de in artikel 3 van de wet vermelde Jachtraad, dan is het onbegrijpelijk dat

men dergelijk bedrog steeds opnieuw op papier durft te zetten. De Jachtraad bestaat uit vijftien leden. De Minister van Landbouw benoemt de voorzitter, zes leden worden benoemd door de landbouworganisaties, één door de bosbouw, drie door de natuurbescherming, drie door de jacht en één door het eendenkooibedrijf. Doch wat blijkt in de praktijk? Twaalf van de vijftien leden, inclusief de voorzitter, zijn jager. Bovendien is aan deze raad door de minister nog een aantal leden met een adviserende stem toegevoegd, van wie de helft ook jager is.

Daar komt nog bij, dat het functioneren van de raad ondoorzichtig is, doordat zijn verslagen geheim zijn: men kan dus nooit de leden ervan individueel aanspreken over hun optreden binnen de Jachtraad.

In het wild leven, of als wild eindigen?

Het woordenboek Van Dale geeft een groot aantal omschrijvingen voor het woord wild. Voor zover deze betrekking hebben op fauna en overige natuur, geef ik ze hier beknopt weer: I. bijvoeglijk naamwoord: zoals voorkomend in de natuur, in de natuurstaat; niet veredeld: 'wilde eenden; een bos vol wilde (= met name verscheurende) dieren; wilde rozen'; II. zelfstandig gebruikt in de uitdrukking 'in het wild': in wilde staat, natuurtoestand: 'die dieren leven er in het wild' (= worden er niet door de mensen verzorgd); III. zelfstandig naamwoord: a. de (in het wild of half in het wild, op een wildbaan, levende) dieren waarop men jaagt: 'er zit daar nog veel wild; grof wild'; b. de geschoten dieren: 'een stilleven van wild en fruit'.

Uit het navolgende blijkt, dat de Jachtwet het woord wild alleen maar kent in de derde betekenis van Van Dale als: dieren die onder de Jachtwet vallen en waarop men jaagt (of heeft gejaagd).

In de Jachtwet komen de woorden *fauna*, *faunabeheer* en *wildbeheer* dan ook niet voor; het woord *natuurbeheer*

verschijnt slechts eenmaal, en wel als volgt: 'In het belang van natuurbeheer kan de minister afwijken van alle artikelen in de Jachtwet, behalve het jagen zonder jachtakte en het jachtverbod op zon- en feestdagen'.

De Jachtwet verdeelt het wild in vier categorieën: 1. grofwild, 2. kleinwild, 3. waterwild en 4. overig wild. Deze in deling heeft niets met biologie of faunabeheer te maken, en kan alleen historisch verklaard worden: 1. grote stukken vlees en trofeeën voor de adel, 2. kleine stukken vlees en pronkveren voor de adel en de notabelen, 3. vlees voor de bewoners in polder en waterland en 4. de overige diersoorten waar pachters last van hadden en die eventueel ook nog eetbaar waren of waarvan goedkoop bont gemaakt kon worden.

Kluifjes

Alle diersoorten die de Jachtwet tot wild rekent, zijn vermeld in de hierbij afgedrukte SKF-jachtkalender. Niet alleen de daarin onder F genoemde, doch ook de onder D genoemde dieren vallen onder de categorie 'overig wild'. De soorten waarop nog steeds legaal gejaagd kan worden, zijn aangegeven * met een zwarte balk. Wettelijk is de jacht op de onder D genoemde soorten het hele jaar geopend, doch de minister mag anders bepalen.

Tot op heden heeft de minister dat alleen anders bepaald voor de vlaamse gaai. De verenigingen Natuurmonumenten, Vogelbescherming en Zoogdierkunde & Zoogdierenbescherming hebben elk één vertegenwoordiger in de Jachtraad. De minister kan deze drie personen niet constant alleen maar als tafelversiering tussen de twaalf rovers laten zitten. Om te voorkomen dat ze van tafel weglopen wordt iedere natuurbeschermmer om de paar jaar een kluifje toebedeeld. Mede om een schijntje 'ethisch reveil' bij uitzondering ook eens voor de natuurbescherming te laten gelden, kwam de minister in 1979 plotseling tot de ontdekking dat vlaamse gaaien op dat moment geen noemenswaardige schade aan de landbouw aanrichtten.

Sindsdien mag er in de broedtijd (1 mei t/m 15 juli) niet meer op vlaamse gaaien gejaagd worden, omdat de vogels dan jongen te verzorgen hebben. De jongen van gedode vogels creperen namelijk langzaam in hun nesten. Ter verrijking van het jachtspel en ter verfraaiing van het jachttableau blijft de soort bijna tien maanden van het jaar ter dood veroordeeld.

Met het huidige beleid geraken we ver in de volgende eeuw, voordat het ethisch reveil ook van toepassing zal zijn op vogels als houtduiven, zwarte kraaien, kauwen en eksters. Op deze vogels mag het hele jaar door worden geschoten, dus ook in de broedtijd.

Omdat de in de Jachtraad zitting hebbende Vereniging voor Zoogdierkunde en Zoogdierbescherming ook eens bediend moest worden, werd in 1987 de jacht op de wezel verboden. Dit werd mogelijk, doordat in de hogere spelersklassen de jacht op wezels met zogenaamde wezelvallen niet als een elitair genoegen beschouwd wordt en doordat de spelers uit de lagere klassen, die zich wel met deze tak van de jachtsport vermaken, niet zo sterk vertegenwoordigd zijn in de Jachtraad.

Raak poes!

Zoals gezegd, mag op de onder D genoemde soorten het gehele jaar gejaagd worden, met enkele maanden uitstel van executie voor de vlaamse gaai. Vooral jachtopzichters en jagende politieambtenaren rekenen, hoewel dit verboden is, ook honden en katten tot deze categorie. Krachtens artikel 4 van de Wet op de Dierenbescherming mogen zij deze dieren, mits die zonder toezicht zijn, vangen tussen zonsopgang en zonsondergang. Zij mogen deze huisdieren, alleen als deze een onmiddellijk gevaar vormen voor dieren in het veld waarvan de instandhouding gewenst is, het gehele etmaal vangen en, als hun geen ander middel tot afwending van het gevaar ten dienste staat, ook doden. De dieren worden wettelijk ook nog gerekend onder toezicht te staan, als de begeleider de gangen van het dier nagaat. Het hoofd van de plaatselijke politie

JACHTKALENDER 1990 - 1991

STICHTING KRITISCH FAUNABEHEER

Bejaagbare soorten schietseizoen 1990/1991

Op de in de tabel genoemde soorten mag gedurende het met een balk aangegeven deel van het jaar gejaagd worden. De cijfers van het begin en het eind van de balk zijn respectievelijk de begin- en sluitingsdatum van de jacht op de betreffende soort. Het jachtseizoen loopt van juli tot juni daaropvolgend.

kategorie/soort	juli	aug.	sep.	okt.	nov.	dec.	jan.	feb.	mrt.	apr.	mei	juni
A grof wild 	edelhart											
	manlijk ¹⁾											
	vrouwlijk ¹⁾											
ree									15			
manlijk ¹⁾												
vrouwlijk ¹⁾												
wild zwijn												
adult ¹⁾												
jong + jaarling ¹⁾												

¹⁾ jacht uitsluitend toegestaan op afschotvergunning. Voor de jacht op moeflon en damhert worden slechts incidenteel afschotvergunningen afgegeven.

B klein wild 	juli	aug.	sep.	okt.	nov.	dec.	jan.	feb.	mrt.	apr.	mei	juni
fazant				15								
haan				15								
hen				15								
patrijs				15								
houtsnip				15								
haas				15								

De jacht op korhoen is het gehele jaar gesloten.

C waterwild 	juli	aug.	sep.	okt.	nov.	dec.	jan.	feb.	mrt.	apr.	mei	juni
grauwe gans ²⁾												
kolgans ²⁾												
gewone rietgans ²⁾												
wilde eend ³⁾	24											
slobeend ⁴⁾	18											
wintertaling ⁴⁾	18											
smient ⁵⁾												
pijlstaart ⁵⁾												
tafeleend												
krakeend												
toppereend												
kuifeend												
watersnip												
meerkoet	18											
goudplevier	18											

²⁾ jacht alleen toegelaten van een -1/2 uur voor zonsopgang tot 10 uur 's ochtends.

³⁾ vangen met eendekooi toegestaan van 24 juli tot en met 13 februari.

⁴⁾ vangen met eendekooi toegestaan van 18 augustus tot en met 31 januari.

⁵⁾ vangen met eendekooi toegestaan van 1 september tot en met 31 januari.

De jacht op brandgans, rotgans, canadese gans, roodhalsgans, dwerggans, kleine rietgans, bergeend, brilduiker, krooneend, eidereend, zwarte zeeëend, brilzeeëend, grote zeeëend, witkoepeend, witoogeend, grote zaagbek, middelste zaagbek, nonnetje, ijseend, zomertaling, mandarijneend, casarca, poelsnip en bokje is het gehele jaar gesloten.

D wild genoemd in artikel 8, lid 1 ('schadelijk wild') 	juli	aug.	sep.	okt.	nov.	dec.	jan.	feb.	mrt.	apr.	mei	juni
houtduif												
zwarte kraai												
kauw												
ekster												
vlaamse gaai												
konijn												
vos												
verwilderde kat												

E wild aangewezen op grond van artikel 54 ('schadelijke exoten') 	juli	aug.	sep.	okt.	nov.	dec.	jan.	feb.	mrt.	apr.	mei	juni
beverrat												
muskusrat												
amerikaanse nerts (mink)												
wasbeer												
marterhond												

F overig wild 	juli	aug.	sep.	okt.	nov.	dec.	jan.	feb.	mrt.	apr.	mei	juni
bunzing												
hermelijn												

De jacht op roek, bonte kraai, eekhoorn, boommarter, steenmarter, das, otter, wezel, zeehond en wilde kat is het hele jaar gesloten.

G vogels uit de Vogelwet 1936 ('onbeschermde vogels') 	juli	aug.	sep.	okt.	nov.	dec.	jan.	feb.	mrt.	apr.	mei	juni
huismus												
spreeuw												
kokmeeuw	15										15	
zilvermeeuw	15										15	

De jacht op alle door de Vogelwet 1936 beschermde soorten is het hele jaar verboden.

juli	aug.	sep.	okt.	nov.	dec.	jan.	feb.	mrt.	apr.	mei	juni
------	------	------	------	------	------	------	------	------	------	-----	------

(de burgemeester) moet de eigenaar, indien deze bekend is, berichten over het vangen of doden. Men kan echter gevoeglijk aannemen, dat het hoofd van de politie zelden van zijn jagende ondergeschikten te horen zal krijgen, welke huisdieren zij in het veld gevangen en gedood hebben, en indien dit wel gerapporteerd wordt, dan hoogstens met de smoes dat zij het beest gevonden hebben. (Ze zijn dan eerst nog wel over het gedode dier heen gereden.) De geschoten huisdieren verdwijnen meestal ergens in het veld onder de grond.

Stropen met vergunning
Kragtens artikel 20 van de Jachtwet regelt de Minister van Landbouw, de Jachtraad gehoord, in hoeverre de jacht zal zijn geopend op alle niet in de wet onder D genoemde dieren. 'In hoeverre' betekent, dat de minister de jacht op bepaalde soorten in het geheel niet opent, of dit slechts beperkt doet, dus alleen gedurende zekere perioden van het jaar of uren van de dag, of alleen maar in bepaalde gebieden. De jacht mag niet worden geopend van 16 februari t/m 15 juli, tenzij de belangen van de landbouw dit eisen. Ook door sportjagers met licentie wordt er veel gestroopt. Ondanks dat dit verboden is, wordt er door hen eind

februari en begin maart ook in natuurterreinen gejaagd op herten, reeën en wilde zwijnen. De Minister van Landbouw meent het recht te hebben hiervoor vergunning te geven op basis van artikel 27 van de Jachtwet. Volgens dat artikel mag de minister ten behoeve van het natuurbeheer!! afwijken van de wet.

Tenslotte nog dit: gelet op artikel 20, lid 1 en 2 vind ik het hoogst merkwaardig, dat de minister geheel zelfstandig mag beslissen inzake beperking van de jacht op als schadelijk aangemerkte dieren, doch dat hij ten aanzien van beperking van de jacht op volstrekt onschadelijke

Waar de jager zich één voelt met de natuur.
(foto: I. v.d. Abeele)

vogelsoorten zijn oren moet laten hangen naar een adviesorgaan dat voor tachtig procent uit sportjagers bestaat.

In de volgende aflevering hoop ik in te gaan op, zoals het ook heet in de Jachtwet, het genot van de jacht, en de genietters daarvan.

Midden in het leven door jagershand sneven?
(foto: R. Stockmann)

Beschermingsbepalingen in Nederland

Wim Voortman

Bij het begrip 'wilde dieren' denken de meeste mensen in de eerste plaats aan leeuwen en tijgers en andere grote exotische soorten. Goed beschouwd zijn echter alle dieren die van niemand zijn en in de vrije natuur leven, wilde dieren, inclusief alle soorten zonder vacht of veren. Bij 'jacht' denken de meeste mensen meestal alleen aan mannen met geweren. De Jachtwet gebruikt op haar beurt weer eigen definities van 'jacht' en 'wild'. Al met al een prachtige bron van spraakverwarring.

- Een poging tot verheldering.

Onlangs vroeg iemand me waarom bij een operavoorstelling wel een Amerikaanse arend gebruikt mocht worden en geen 'gewone' steenarend. De Engelse valkenier (laten we hem voor het gemak maar even zo noemen) die dat deel van de voorstelling voor zijn rekening zou nemen, had tenslotte beide soorten beschikbaar. Waarom dan wel een exoot en geen inheemse soort? Ik kan me goed voorstellen dat zoiets een vreemde indruk maakt op een gewone burger. Toch is het verschil minder vreemd dan het op het eerste gezicht lijkt: er wordt op deze soorten een verschillend beleid toegepast, omdat ze onder het bereik van verschillende wetten vallen. Op

Amerikaanse roofvogels zijn de in- en uitvoerbepalingen in het kader van de zgn. Conventie van Washington van toepassing, terwijl ze bovendien kunnen vallen onder het bereik van de Wet bedreigde uitheemse diersoorten (Wet bud). Zolang de Wet bud het bezit niet verbiedt, mag iedereen exoten houden - als hij ze maar goed verzorgt tenminste. De steenarend valt echter onder de Vogelwet 1936, en die gaat veel verder in haar verboden: voor bijna alles (vangen, houden, vervoeren, verhandelen enz.) is een vergunning nodig. De Vogelwet 1936 biedt - gelukkig - nauwelijks mogelijkheden om voor voorstellingen, van welke aard ook, vergunning te geven.

Voor verschillende dieren zijn er dus verschillende wetten. Om de zaak enigszins overzichtelijk te houden en om aan te sluiten bij de betekenis die de meeste mensen hechten aan het begrip 'wild' zal ik me in dit artikel grotendeels beperken tot in het wild levende zoogdieren en vogels.

Verschillende dieren
Alle wetten die zich met in het wild levende dieren bezighouden, omschrijven meer of minder duidelijk op welke soorten zij betrekking hebben. Het duidelijkst zijn bepalingen met complete lijsten waarop de betrokken soorten of groepen met hun Nederlandse en wetenschappelijke naam vermeld staan. De Natuurbeschermingswet, de Wet bud en de Jachtwet kennen zulke lijsten, de Vogelwet 1936 (nog) niet.

De NATUURBESCHERMINGSWET beschermt de volgende in ons land

voorkomende zoogdieren: de bruinvis, de tuimelaar (ook een kleine walvisachtige), de hamster (niet te verwarren met de populaire goudhamster), de eikelmuis, de hazelmuis, alle soorten vleermuizen en de egel.

Voor de JACHTWET is bepaald niet ieder wild dier ook 'wild'. Deze wet definieert het (jacht)wild in artikel 2 en maakt daarbij een onderscheid tussen grof wild, klein wild, waterwild en overig wild. Als grof wild noemt de wet het edelhert, de ree, het damhert, de moeflon en het wilde zwijn. Het kleine wild omvat de haas, de fazant, het korhoen, de patrijs en de houtsnip. Het waterwild wordt gevormd door alle soorten ganzen en eenden en verder door de goudplevier, de watersnip, de poelsnip, het bokje (ook een soort snip) en de meerkoet. De rest is uiteraard 'overig wild': de houtduif, de zwarte en de bonte kraai, de roek, de kauw, de Vlaamse gaai, de ekster, het konijn, de vos, de wilde kat (*Felis sylvestris*), de verwilderde (huis)kat (*Felis catus*), de bunzing, de hermelijn, de wezel, de eekhoorn, de boom- en de steenmarter, de das, de otter en de gewone en de grijze zeehond.

De VOGELWET 1936 houdt zich zoals de naam al zegt, alleen bezig met vogels. Deze wet heeft de beschermde soorten niet in een lijst opgenomen, maar beschermt alle vogels van de soorten die in Europa in het wild voorkomen, met uitzondering van de tamme duiverassen, de tamme knobbelzwanen en de in artikel 2 van de Jachtwet genoemde vogels. Alle Europese vogelsoorten zijn dus beschermd, tenzij ze als Jachtwild zijn aangewezen of uitdrukkelijk van bescherming zijn uitgezonderd.

Verschillende wetten

Ons land heeft diverse wetten die zich met in het wild levende dieren bezighouden. Enkele daarvan hebben primair tot doel deze dieren te beschermen; andere, in het bijzonder de Jachtwet en de Visserijwet 1963, dienen in de eerste plaats andere belangen, maar bieden als neveneffect aan bepaalde soorten soms enige

bescherming. De belangrijkste beschermingswetten voor de wilde fauna van ons land zijn de Natuurbeschermingswet (in het bijzonder de soortbeschermingsbepalingen daarin) en de Vogelwet 1936.

Jong wijffe van de eikelmuis, een onder Natuurbeschermingswet vallende soort, (foto: A. Steeman)

Zoals ik al heb aangekondigd, zal ik me grotendeels beperken tot die wetten waarin een natuurbeschermingsaspect aan te wijzen is. Wetten die in de eerste plaats dierenwelzijn beogen, zoals de Wet op de dierenbescherming of de Wet op het dierenvervoer, komen dus niet of alleen zijdelings aan bod.

Veel mensen zien weinig principieel verschil tussen natuurbescherming en dierenbescherming, en uiteraard zijn er gebieden aan te wijzen waarop dieren- en natuurbescherming parallel lopen of elkaar zelfs overlappen. Toch verschillen de uitgangspunten aanzienlijk: dierenbescherming is er voor individuele dieren (gechargeerd gezegd: ongeacht welke, waar en wanneer), terwijl natuurbescherming zich toelegt op de bescherming van ecosystemen, waarbij de individuen in die systemen van ondergeschikt belang zijn. Ook onze WET OP DE DIERENBESCHERMING houdt zich bezig met de bescherming van het welzijn van individuele dieren en stelt bij voorbeeld straffen op mishandeling of

Voor het damhert worden slechts incidenteel afschotvergunningen gegeven.
(foto: M. Weston)

verwaarlozing van dieren. Toegepast op huisdieren en vee doet deze wet natuurlijk veel goed werk, maar juist omdat zij in beginsel is opgezet voor de bescherming van tamme dieren, is zij voor dit artikel nauwelijks van belang.

Als dierenbeschermers zich met de wilde fauna gaan bezighouden, komen de verschillen in uitgangspunten tussen natuur- en dierenbescherming trouwens meestal al gauw naar voren. Zo is het doden van dieren voor veel dierenbeschermers nauwelijks bespreekbaar, ook als het gaat om dieren die op goede gronden op een bepaalde plaats ongewenst zijn (exoten in de natuur, verwilderde katten in de stad) of om dieren uit het wild die zich zonder menselijke hulp niet kunnen handhaven, zoals blijvend invalide dieren (Tja, deze meeuw heeft nog maar één vleugel, maar hij eet zo lief uit mijn hand...) of jonge dieren in het 'verkeerde' seizoen. Inderdaad zullen jonge eendjes in oktober waarschijnlijk niet veel kans maken, maar hoeveel eendjes uit maart worden er volwassen? Het getuigt naar mijn idee trouwens van weinig inzicht in natuurlijke processen als mensen voor dieren in de natuur menen te moeten bepalen wanneer zij jongen 'horen' te hebben.

De onder de Natuurbeschermingswet vallende egel komt nogal eens in de tuinen voor en wordt soms 'vertroeteld'.
(foto: A. v. d. Berg)

De WET BUD, die zich, zoals de naam al zegt, alleen op uitheemse dieren richt, valt ook buiten het bestek van dit artikel. Bovendien zijn de regelingen van deze wet (samen met de bepalingen op het gebied van bedreigde dieren uit het In- en uitvoerbesluit) zo ingewikkeld, dat ze nauwelijks in een eenvoudig artikel uiteen te zetten zijn. In het kort komt deze wet erop neer, dat bepaalde, in de uitvoeringsbesluiten van de wet opgesomde bedreigde uitheemse diersoorten beschermd worden door een verbod op het bezit (houden) van die dieren en op de handel erin. Tot de verbeelding sprekende voorbeelden zijn apen, grote katachtigen en sommige papegaaiensoorten. Ook de handel in produkten van die dieren kan verboden worden (slangehuiden, ivoor). Voor een deel is deze wet achterhaald doordat de EG zich heeft aangesloten bij de zgn. Conventie van Washington (CITES), een internationale overeenkomst die de handel regelt in bedreigde dieren en planten en produkten daarvan, CITES verbiedt het bezit van bedreigde soorten weliswaar niet, maar de handel is aan strenge regels gebonden. De soorten uit bijlage ('Appendix') I van dit verdrag, dat zijn de soorten die het sterkst bedreigd worden, mogen bij voorbeeld in geen geval commercieel verhandeld worden.

*Het nonnetje valt onder de jachtwet, maar de jacht erop is het gehele jaar gesloten.
(foto: P. Eibers)*

De overeenkomst definieert *commercieel* daarbij zo ruim, dat legale handel praktisch onmogelijk wordt.

De NATUURBESCHERMINGSWET is tweeledig van opzet. Enerzijds maakt die wet het mogelijk om bepaalde gebieden tot natuurmonument te verklaren, anderzijds kunnen planten en dieren als beschermde soort aangewezen worden. Die soortbeschermingsbepalingen verbieden het vangen, houden, doden en verhandelen van beschermde dieren, evenals verontrusting of verstoring van die dieren in hun natuurlijke verblijfplaats. Ook dode beschermde dieren of delen daarvan mag men niet hebben of verhandelen. Beschermde planten (of delen daarvan) mogen niet geplukt, afgesneden of uitgegraven worden; ook zijn het bezit ervan en de handel erin verboden. Deze verbodsbepalingen gelden niet voor gekweekte beschermde planten. De wet is van toepassing op alle exemplaren van de beschermde dier- en plantesoorten, dus ook op exemplaren die uit het buitenland afkomstig zijn.

In sommige gevallen wordt ontheffing van de verbodsbepalingen verleend, maar men is daar heel voorzichtig mee. Enkele dierentuinen hebben ontheffing voor het houden van een beperkt aantal beschermde dieren (meestal amfibieën en reptielen). Ook de grote natuurhistorische musea hebben een ontheffing. Verder worden er wel ontheffingen verleend voor wetenschappelijk onderzoek en in het belang van de beschermde soorten. Een bekend voorbeeld van dat laatste zijn de ontheffingen om in het voorjaar

padden te mogen overzetten over drukke verkeerswegen. Voor het houden van beschermde dieren als hobby worden nooit ontheffingen verleend.

De Natuurbeschermingswet is opgesteld in de jaren '60. Voor een deel heeft de Vogelwet 1936 er model voor gestaan; de verbodsbepalingen van beide wetten vertonen dan ook de nodige overeenkomsten. Behalve de reeds genoemde zoogdieren, de inheemse rivierkreeft (*Astacus astacus*), de wijngaardslak en enkele soorten insecten en vissen beschermt de Natuurbeschermingswet ook alle inheemse soorten amfibieën en reptielen.

De verbodsbepalingen uit de VOGELWET 1936 verbieden onder meer het vangen, doden, houden ('onder zich hebben'), verhandelen, vervoeren, en in-, door- en uitvoeren van beschermde vogels. Verder zijn het zoeken, rapen en uithalen van hun eieren en het verstoren van hun nesten verboden. Dat laatste geldt weer niet voor nesten aan huizen. Veel nesten van de huiszwaluw worden zo legaal verstoord, wat de soort bepaald geen goed doet. Ook mag men de eieren en nesten niet in bezit hebben, verhandelen of invoeren e.d. De verbodsbepalingen strekken zich ook uit over 'lichamen van dode vogels', en over huiden en delen van huiden van vogels. Opgezette vogels (in feite geprepareerde huiden met een vulling) zijn daardoor ook vogels in de zin van de Vogelwet 1936. Daarnaast zijn leeg gemaakte ('uitgeblazen') eierschalen ook eieren in de zin van de wet. Eierverzamelingen zijn dus niet toegestaan. Delen van lichamen van dode vogels zijn geen vogels in de zin van de wet, zolang er geen huid aan zit tenminste. Losse veren of zelfs schedeltjes vallen dus niet onder de verbodsbepalingen.

De Vogelwet 1936 kent enkele uitzonderingen en een uitgebreid stelsel van vergunningen die het mogelijk maken bepaalde verboden handelingen toch te verrichten. Het zou veel te ver voeren om daar in detail op in te gaan, maar enkele uitzonderingen en

De watersnip is een bejaagbare soort, (foto: P. Eibers)

vergunningen wil ik toch noemen. Het verbod op het houden geldt niet voor levende exemplaren van de zgn. kooi- en jachtvogels. De kooivogels zijn: merel, vink, putter, sijs, kneu, groenling en geelgors; als jachtvogel zijn de havik en de slechtvalk aangewezen. De kooivogels zijn destijds uitgezonderd omdat ze toen de wet van kracht werd, in grote aantallen gehouden werden. De goudvink is dus geen kooivogel en is dat ook nooit geweest (en moet het niet worden ook), alle gezeur van de vogelhouders ten spijt. Wel zijn er in een grijs verleden als overgangsmaatregel vergunningen verleend voor het houden van goudvinken. De laatste vergunning in dat kader is rond 1984 verleend en was één jaar geldig; alle goudvinken die men thans houdt, zijn dus illegaal. Er zijn wat vreemde rechterlijke uitspraken geweest over goudvinken, maar formeel is er ten aanzien van deze soort nooit iets veranderd. Alle goudvinken in volières zijn dus voor inbeslagneming vatbaar.

De uitzondering voor kooi- en jachtvogels geldt alleen voor het houden van die vogels als zodanig, alle andere verbodsbepalingen blijven van toepassing. Een valkenier heeft daardoor geen vergunning nodig om jachtvogels te houden, maar wel om ze te vervoeren. Anderzijds brengt deze

uitzondering ook met zich mee, dat als iemand 'zo maar ineens' ergens kooi- of jachtvogels heeft, er met die vogels altijd een of andere overtreding begaan is. Er zou natuurlijk vergunning voor de verboden handelingen verleend kunnen zijn, maar men (ja, zelfs 'Landbouw') is bepaald niet scheutig met vergunningen in het kader van de Vogelwet 1936.

Voor vrijwel alle handelingen die de Vogelwet 1936 verbiedt, kan vergunning gegeven worden. Zo hebben alle grote, landelijk bekende dierentuinen vergunning voor het houden van een beperkt aantal beschermde vogels. Ook de grote natuurhistorische musea hebben een vergunning, en verder worden er vergunningen verleend voor het verrichten van wetenschappelijk onderzoek. Voor handel in levende beschermde vogels wordt nooit vergunning gegeven, net zomin als voor het houden van vogels als liefhebberij. Wel zijn er in ons land een kleine 150 vogelasielen, die vergunning hebben voor het revalideren van zieke of gewonde wilde vogels. Tot slot van dit summiere overzicht wil ik de prepareervergunning nog even noemen. Er is in ons land een beperkt aantal preparateurs dat vergunning heeft voor het opzetten van beschermde vogels. Elke opgezette beschermde vogel moeten zij voorzien van een merkteken met een volgnummer, en in een register met die volgnummers moeten zij bijhouden waar elke vogel vandaan gekomen is en aan wie hij afgeleverd is. Opgezette beschermde vogels met zo'n merkteken mag iedereen in bezit hebben.

Verder kent de Vogelwet 1936 de mogelijkheid om vogelsoorten permanent of tijdelijk (steeds voor ten hoogste twee jaar) onbeschermd te verklaren. In dat verband is de huismus voor onbepaalde tijd onbeschermd verklaard. De afgelopen periode jaren was de spreeuw steeds voor twee jaar onbeschermd in de zomer (in verband met schade aan het fruit) en waren de kokmeeuw, de

De kwartel, niet genoemd in artikel 2 van de jachtwet, valt als Europese vogel automatisch onder de bescherming van de Vogelwet. (foto: P. Eibers)

zilvermeeuw en de stormmeeuw alleen in de broedtijd beschermd. De minister die de natuur zou moeten beschermen, heeft de meeuwen enkele malen onbeschermd verklaard tegen het advies van de Natuurbeschermingsraad in.

Een goede consequentie van de ruime definitie van 'beschermd vogels' in de Vogelwet 1936 is, dat als een vogelsoort niet langer tot het jachtwild wordt gerekend, zij automatisch onder de bescherming van de Vogelwet 1936 komt te vallen. Dit is bij voorbeeld gebeurd met de Zuid Europese patrijzen uit het geslacht *Alectoris*. Tot 1972 vielen die onder het begrip 'patrijs' uit de Jachtwet en werden ze wel voor de jacht gekweekt en uitgezet. Sinds ze geen jachtwild meer zijn, zijn ze volledig beschermd en mogen ze ook niet meer worden gehouden.

Lastiger zijn echter de onduidelijkheden in de definitie van beschermd vogels. Alle Europese soorten zijn beschermd, maar waar liggen de grenzen van Europa precies en wanneer komt een soort in Europa voor? Als hij er één keer is waargenomen, twee keer, tien keer? Gerekend over hoeveel tijd? Zulke vragen geven in de praktijk nogal wat problemen. Weinig mensen zullen willen volhouden, dat als een

exemplaar van een Amerikaanse soort één keer op de Ierse kust verzeild is geraakt na een storm, die soort daarmee ook een Europese soort geworden is. Maar in het geval van de palmtortel (*Streptopelia senegalensis*) bij voorbeeld, ligt de zaak veel ingewikkelder. De soort komt in Europa alleen voor in het kleine stukje van Turkije ten westen van de Bosporus, maar die populatie schijnt er door mensen te zijn gebracht (ontsnapte of losgelaten exemplaren). Is het nu een Europese soort? De palmtortel wordt nogal eens gehouden en er is enige handel in. Verboden? Ook het ministerie kan hier weinig opheldering geven; voor zover mij bekend is, wordt de soort tegenwoordig gemakshalve maar niet als Europees beschouwd.

En ja, dan is er natuurlijk de JACHTWET. In jagerskringen wordt die wet graag beschouwd als een beschermingswet, maar het voornaamste wat deze wet beschermt, zijn de belangen van de jagers zelf. Iets vergelijkbaars vinden we bij de Visserijwet 1963, waarin ook allerlei beschermende maatregelen ten aanzien van vissoorten zijn opgenomen, die er feitelijk op gericht zijn de visserijbelangen te dienen.

De indeling in grof, klein, water- en overig wild bestaat sinds 1972, toen de indeling van het wild in overeenstemming werd gebracht met de Benelux-overeenkomst op het gebied van de jacht en de vogelbescherming. De categorie *schadelijk wild* is daarmee officieel vervallen. In dat jaar zijn ook de wetenschappelijke namen aan de soorten van het wild toegevoegd, waardoor bij voorbeeld de al genoemde Zuid Europese steenpatrijzen (geslacht *Alectoris*) niet langer als jachtwild beschouwd werden: de soort 'patrijs' werd toen beperkt tot *Perdix perdix*.

Welke soorten de Jachtwet tot *wild* rekent, is in het voorgaande beschreven; daarnaast geeft deze wet een definitie van *jagen*: het opsporen, bemachtigen of doden van wild en het doen van pogingen daartoe. Alle vormen van vangen of doden van exemplaren van een van de genoemde

soorten wild zijn dus *jagen*, ongeacht de gebruikte middelen. Het vangen of doden van andere dieren is in juridische zin dan ook geen jacht. Voorbeelden: het vangen van een konijn in een strik of het doden van kraaien met gifereien is jacht (zij het met verboden middelen); een meeuw schieten in de winter is geen jacht, ook al heeft de schutter alle benodigde papieren om op de genoemde plaats en tijd te mogen schieten (er wordt immers geen 'wild' bemachtigd); om dezelfde reden is een egel vangen in een val (die een toegelaten jachtmiddel kan zijn) geen jacht. In de publikaties van het Ministerie van Landbouw (de rest laat ik maar weg...) wordt met *wild* altijd alleen wild in de zin van de Jachtwet bedoeld.

Het gegeven dat een soort in de Jachtwet onder het wild gerangschikt wordt, houdt niet zonder meer in, dat die soort dan ook daadwerkelijk bejaagd zal worden. De mogelijkheid daartoe bestaat weliswaar altijd, maar in de praktijk mogen diverse kwetsbare soorten die (raar, maar waar) nog altijd in de Jachtwet staan, niet bejaagd worden. Jaarlijks wordt er een jachtkalender vastgesteld, waarin de te bejagen soorten en de perioden waarin de jacht op die soorten geopend is, vermeld worden. Om geen onnodige verwarring te zaaien worden de verschillen in openingstijden van de jacht en in bejaagbare soorten van jaar tot jaar zo klein mogelijk gehouden.

De verboden op het 'onder zich hebben' en verhandelen van wild zijn duidelijk, maar minder strikt dan in de Natuurbeschermingswet of de Vogelwet 1936. Ook zijn ze moeilijk controleerbaar. In de periode dat de jacht op bepaald wild geopend is en de daarop volgende tien dagen mag men dat wild voorhanden hebben en verhandelen, maar niet als dat wild niet overeenkomstig de Jachtwet verkregen is (lees: gestroopt is). Ook mag men geen wild onder zich hebben of verhandelen in de tijd dat de jacht op dat wild gesloten is (vanaf de elfde dag na sluiting van de jacht), maar wel als men kan aantonen dat het wild overeenkomstig de Jachtwet verkregen is,

of als dat wild ingevoerd is. Voor sommige wildsoorten geldt een verbod op het hebben van opgezette exemplaren, maar ook daar zijn weer uitzonderingen op. Ik hoop daar in een volgend artikel iets dieper op in te kunnen gaan.

Een lastig punt blijft de harmonisatie van de wetten. Het gebeurt nogal eens, dat jagers in het buitenland vogels hebben geschoten en daarmee naar Nederland komen. Als die vogels in Nederland niet ook als wild in de zin van de Jachtwet te boek staan, zijn het beschermde vogels in de zin van de Vogelwet 1936. Voor invoer (en vervoer en het onder zich hebben) is dan een vergunning nodig, een vergunning die alleen verleend kan worden in het belang van de vogelstand, de opvoeding of de wetenschap: niet dus. Problemen op dit gebied doen zich vooral voor met het Schotse sneeuwhoen (inderdaad: *the famous grouse*, *Lagopus lagopus scoticus*), auerhoenders en soms met kwartels. Je krijgt het jagers niet uitgelegd dat wat ze in het buitenland legaal geschoten hebben, in Nederland beschermd (en dus verboden) kan zijn, zoals ze er evenmin van te overtuigen zijn dat je deze vogels beter helemaal niet kan schieten. Vreemd eigenlijk, dat verschillen in belastingwetgeving wel grif geaccepteerd worden...

Ik hoop in een volgend artikel wat dieper in te kunnen gaan op bijzondere bepalingen in de genoemde wetten en op opmerkelijke rechterlijke uitspraken op dat gebied.

Literatuur:

- Jachtwet en Nuttige Dierenwet 1914*. Bewerkt door mr. P.C.J. v.d. Ploeg-van Oort. 6e druk. Zwolle, 1988. (Ned. Staatswetten, editie Schuurmans en Jordens, 15).
- Natuurbeschermingswet en Natuurschoonwet 1928*. Bewerkt door mr. J.A.J.M. Ver-aart en J. Plugge. 2e druk. Zwolle, 1975. (Ned. Staatswetten, editie Schuurmans en Jordens, 165).
- Vogelwet 1936*. Bewerkt door A.J. Binsbergen. 8e druk. Zwolle, 1987. (Ned. Staatswetten, editie Schuurmans en Jordens, 80).

In Argus is eerder af en toe aandacht besteed aan de Stichting Behoud Natuur en Leefmilieu, een stichting die zich presenteert als 'natuurbeschermingsorganisatie'. Dat het een mantelorganisatie van de Jagersvereniging betreft, mag bij de lezers bekend worden verondersteld.

De geringe hoeveelheid negatieve publiciteit die er tot nog toe over deze club is verschenen, doet wellicht volstrekt ten onrechte vermoeden, dat het hier een marginaal verschijnsel betreft. De SBNL is niet goed, maar ook niet gek. Gesteund door het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij is ze aan een gevaarlijke opmars bezig. Deze is zelfs zo krachtig, dat de jagers dreigen hierdoor het terrein dat ze (door een steeds kleiner wordend maatschappelijk draagvlak) de laatste jaren hebben verloren, in één keer te heroveren, hetgeen precies de bedoeling achter de SBNL is. Hoogste tijd dus om flink aan de bel te trekken!

Hoe een belangenorganisatie van jagers het land der natuurbeschermers binnensluipt

Simone Lippens en Lodi Nauta

Het officiële beleid van het Ministerie van Landbouw, in het bijzonder van de meest betrokken directie, die van Natuur, Milieu en Faunabeheer, luidt als volgt: In de grotere natuurgebieden heeft de SBNL niets te zoeken; daarvoor zijn de bestaande natuurbeherende organisaties voldoende. In het 'landelijk gebied', het agrarisch cultuurlandschap, is de SBNL welkom en kan ze een belangrijke rol vervullen (aldus plv. directeur NMF Kalden in het blad van de SBNL, 'Inzicht in Natuur'). In dit 'landelijk gebied', een zeer groot deel van de oppervlakte van Nederland - ook wel de 'witte gebieden' van het Natuurbeleidsplan genoemd, omdat ze niet tot de 'ecologische hoofdstructuur' behoren -, kan de SBNL dus haar gang gaan. Het Ministerie van Landbouw helpt de SBNL een handje bij het ontplooiën van activiteiten.

Zo wordt het beheer van kleine landschapselementen, tot nu toe in eigendom en beheer bij Staatsbosbeheer, overgedragen aan de SBNL. In eerste instantie gaat het om een 'proef', waarbij ongeveer 1000 hectare, verspreid over het land, voor enkele jaren aan de SBNL in bruikleen wordt gegeven. Daarna kan 'eventueel' en 'met wederzijds goedvinden' deze oppervlakte worden uitgebreid en de juridische basis worden verstevigd, bij voorbeeld door erfpacht (wederom Kalden van NMF in hetzelfde artikel). Staatsbosbeheer wil de kleine elementen graag kwijt; door hun formaat en versnipperde ligging zijn ze onhandig en duur in beheer: met dat 'wederzijds goedvinden' lijkt het dus wel snor te zitten. Op wat langere termijn is het perspectief, dat de SBNL het in het gros van de kleine landschapselementen voor het zeggen krijgt, niet alleen in bestaande elementen, maar ook in snippers die bij in uitvoering zijnde resp. geplande land-inrichtingen vrij zullen komen.

Een tweede activiteit waarin het Ministerie van Landbouw voor de SBNL van doorslaggevend belang is, is haar rol als 'intermediair' in het zogenaamde 'doelgroepenbeleid' van het ministerie. De doelgroepen van de SBNL zijn uiteraard de jagers, en daarnaast de boeren: traditioneel is de relatie tussen jagers en boeren immers goed. In het kader van het

soortbeschermingsplan voor de patrijs van het ministerie gaat de SBNL, met een forse subsidie uit natuurbeleidspangeld, een demonstratieproject uitvoeren met patrijsvriendelijke maatregelen, zoals het niet bespuiten van akkerranden en het aanleggen van grasstroken langs akkers. Deze maatregelen worden geacht ook andere natuurwaarden van akkers te bevorderen. De keuze voor de patrijs is natuurlijk niet toevallig: het is een bejaagbare soort, traditioneel jachtwild; daarom zijn jagers ervoor warm te krijgen. Voorwaarde is wel dat de patrijs bejaagbaar blijft! Voor het ministerie is deze optie interessant omdat zij goedkoop is (dat is het argument dat schuilgaat achter de fraaie term 'doelgroepenbeleid'): De voorgestelde maatregelen kosten boeren geld; dat moet vergoed worden. Als echter in de akkerranden de aantallen patrijzen (fazanten en ander wild) toenemen, kan er ook meer geschoten worden en kan de jager de boer betalen. Het Rijk kan dan de geldkraan dichtdraaien. Dit systeem is afgekeken van Engeland, waar deze vorm van patrijzen kweken reeds enige jaren met succes wordt beproefd.

Het is pijnlijk te moeten constateren, dat deze ontwikkelingen het mogelijk maken, dat er in de toekomst weer meer patrijzen en andere dieren geschoten gaan worden. Daarnaast moet geconstateerd worden, dat de SBNL steeds meer invloed en aanzien verwerft. Dat laatste zou misschien nog tot daar aan toe zijn, zolang de club haar activiteiten tot het agrarisch gebied beperkt en buiten de 'echte' natuur-gebieden gehouden wordt. Andere recente gebeurtenissen leren echter, dat het Ministerie van Landbouw helemaal niet de middelen heeft, dan wel ze niet wil aanwenden, om de SBNL daadwerkelijk in haar hok te houden.

De stichting koopt namelijk volop gronden aan die gelegen zijn in grote, internationaal belangrijke natuurgebieden, o.a. de Rottige Meenthe, de Biesbosch en de kwelders aan de noordkust van Groningen, daarmee de bestaande natuurbeherende organisaties met belangen in deze gebieden flink dwarszittend - flagrant in strijd met het overheidsbeleid!

Vooraf op de Groningse kwelders lopen zaken verkeerd. Ten eerste was er de aankoop door de SBNL van 47 hectare kweldergrond, op 1 mei 1990 feestelijk overgedragen in aanwezigheid van Commissaris der Koningin Vonhoff (tevens voorzitter van de Natuurbeschermingsraad). Een aantal natuur- en milieuorganisaties, waaronder Kritisch Faunabeheer, deed bij die gelegenheid een kritisch persbericht uitgaan. Bovendien is er sprake van de overdracht van het beheer van de kweldergronden van particuliere eigenaren (dat is het overgrote deel) aan de stichting. Op dit moment is de SBNL bezig met het opstellen van een beheersplan, dat vervolgens door het Rijk (NMF) moet worden getoetst aan de beheersvisie voor het door de Natuurbeschermingswet aangewezen gebied.

Over deze ontwikkelingen heeft de Waddenvereniging een

verontruste brief geschreven aan de toenmalige minister Braks. In de brief wordt gewezen op het risico van prijsopdrijving en op de dreigende versnippering van het terreinbeheer gevoerd door met rijks- en provinciale gelden gesubsidieerde particuliere natuurbeschermingsorganisaties. De brief was aanleiding tot vragen aan de minister in de Tweede Kamer. In zijn antwoord (van 20 augustus) gaf Braks in feite toe, dat genoemde risico's bestaan. Hij deed dit vervolgens luchthartig af met de mededeling dat het een ieder vrij staat om grond te kopen, en dat het beleid gericht is op samenwerking tussen natuurbeschermingsorganisaties. Verder stelde hij, dat de werking van de Natuurbeschermingswet voldoende garanties biedt voor een verantwoord beheer, en dat de SBNL zich daaraan niet kan of wil onttrekken.

Of het regime van de Natuurbeschermingswet en de daarbij behorende toetsing van het beheersplan aan de beheersvisie voldoende waarborgen bieden voor een goed beheer, is nog de vraag. Zo kan de jacht, althans in de interpretatie van het ministerie, niet worden beëindigd: ze mag alleen niet worden geïntensiveerd. Het referentiekader voor dat laatste, namelijk nauwkeurige gegevens over hoe intensief de jacht dan was, ontbreekt echter.

Laten we er eens van uit gaan, dat de Natuurbeschermingswet goed blijkt te werken, dat de SBNL zich conformeert en een verantwoord beheersplan produceert, en dat de jacht wordt teruggedrongen of tenminste niet uitgebreid. De situatie die dan ontstaat is in feite veel rampzaliger. Aan de voorwaarden van het ministerie is voldaan. De SBNL kan zich bewijzen als serieuze terreinbeherende organisatie, ondanks haar achtergrond.

Het feit dat de minister ontkent dat de belangen van de particuliere natuurbescherming geschaad worden, en dat hij daaraan doodleuk de opmerking koppelt, dat ze maar met de SBNL moet samenwerken, geeft aan dat het zogenaamde 'beleid' om de SBNL tot het agrarisch gebied te beperken een wassen neus is. Als deze ontwikkelingen zo verder gaan, kan het haast niet anders of over een paar jaar wordt de SBNL erkend als terreinbeherende 'natuurbeschermings'-organisatie, formeel gelijkwaardig aan de bestaande organisaties, mogelijk zelfs met een voorsprong dankzij het vele geld van de rijke achterban, en met behartiging van jagersbelangen als hoofddoelstelling. De SBNL heeft bij het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij vele vrienden.

Of je met SBNL of KNVJ van doen hebt, 't is twee handen op één buik, en even tegen-natuurlijk.
(foto: J. v.d. Neut)

Als deze *Argus* uit is, zal de discussie in de Tweede Kamer over de ganzennota alweer voorbij zijn. Het Wagenings universiteitsblad wist begin februari te melden dat de eerste spreker in het kamerdebat een hoofdbestuurslid van de KNJV zou zijn!

Paradoxaal genoeg bevinden SKF en de KNJV zich op één lijn wat betreft het voorstel van staatssecretaris Gabor over de extra-heffing van f25,—, op te halen bij de jagers ten behoeve van de bestrijding van ganze'schade' - een horreur van een maatregel. Wilde ganzen verblijven niet in Nederland voor de lol van de jagers. Hoewel de jagers dat laatste wellicht wel vinden, zijn ze niet van plan op deze wijze in de beurs te tasten. Opvallend in de jagerscommentaren is ook, dat men zich ongaarne wil laten gebruiken als vogelverschrikker bij 'schade'preventie, ook al levert hun dat een (tijdelijke en plaatselijke) verlenging van het jachtseizoen op. Ganzen uit de lucht schieten voor de lol? Okay, maar niet dag en nacht omdat de boeren dat zo nodig vinden.

'Schade'preventie

Overigens, waar praten we eigenlijk over, als het gaat om 'schade' door ganzen? Dit zijn de bedragen die het jachtfonds uitkeert aan boeren. Inmiddels zijn deze bedragen opgelopen tot één à drie miljoen gulden per jaar. Sinds 1975 is dit bedrag van enkele tienduizenden guldens met gemiddeld krap 40% per jaar gestegen. Dat lijkt allemaal dramatisch. Het ziet er echter naar uit, dat de groei van de aantallen overwinterende ganzen zich stabiliseert op een bepaald niveau, de schade dus ook. Dan nog lijkt drie miljoen gulden een fors bedrag, maar het is echt een schijntje naast de bedragen die er in de landbouwwereld rondgaan tussen overheid en boeren. Alleen al in de provincie Groningen ligt 10.000 ha grond braak, waarvoor jaarlijks 18,5 miljoen gulden subsidie wordt uitgekeerd!

Eigenlijk zijn we met de Europese landbouw in een absurde situatie terechtgekomen. Zestig procent van

De grauwe gans is de enige 'regulier' in Nederland broedende ganzensoort.
(foto: P. Eibers)

De achtergronden van de ganzennota Henrik de Nie

ons landoppervlak wordt door 3% van de bevolking gebruikt om er te werken en te wonen - een situatie die deels met subsidies in stand gehouden wordt. Het begrip *schade* zou eigenlijk opnieuw gedefinieerd moeten worden. Ganze'schade' is eigenlijk het produceren van natuurwaarden in plaats van soms overbodige landbouwproducten. Een eerlijke beloning hiervoor zou op zijn plaats zijn!

'Wise use'

Steeds vaker schermen de Nederlandse jagers met het begrip 'wise use', ofwel verstandig gebruik van natuurgebieden. Dit principe komt uit onverdachte hoek; het is geformuleerd door de internationale natuurbescherming (IUCN). Het is een gebaar naar arme landen. In zulke landen hebben gebieden met een hoge landschappelijke en natuurhistorische waarde vaak betekenis voor de plaatselijke bevolking als voedselbron. 'Verstandig gebruik' wil dan zeggen, dat men de gebruiksrechten van die bevolking wil respecteren, omdat hun eigen voortbestaan daarmee samenhangt. Voorwaarde is, dat men niet meer oogst dan de natuur jaarlijks aan 'overschotten' produceert. Dit principe gaat op voor traditionele landbouw (die vaak een verrijkend effect heeft op vegetatie en fauna), visvangst en soms ook jacht. Dit houdt deze

samenlevingen intact. Het is echter een grofheid van de eerste orde, als meer dan goed gevoede hobbyjagers zich vrijdagavond in hun veel te grote auto's op weg naar Friesland haasten om daar 's zaterdags ganzen neer te knallen onder het mom van 'verstandig gebruik' van het Friese veenweidegebied. Wie het oorlogs-tafereel dat zich daar tussen zonsopgang en 10 uur 's morgens afspeelt, eenmaal heeft gezien, is voorgoed genezen van een 'genuanceerd' standpunt over ganzejacht.

Stel echter dat we afzien van het volstrekt immorele aspect van het begrip 'verstandig gebruik' in Nederland. Stel dus dat we ganzejacht willen beschouwen als oogsten van een overvloed. Neem dan de kolgans. Deze vogelsoort wordt op haar trekroute zowel in de Sovjet-Unie en Polen als in Nederland belaagd. Volgens Johan Mooij (WNF Duitsland) komt de totale jachtdruk op deze soort steeds dichterbij de buurt van de jaarlijkse aanwas. Volgens het 'wise use'-principe kan dat dus. Maar volgens datzelfde principe zou je jaarlijks eerst moeten onderzoeken wat die aanwas is, en vervolgens quota instellen die internationaal gelden. Het ziet er van geen kanten naar uit, dat dit in de toekomst zal gebeuren. Dus 'wise use' is behalve immoreel, ook wetenschappelijk een loze kreet.

Van oud lood en nieuw ijzer

Pauline de Jong en Henrik de Nie

Per jaar komt er als gevolg van de jacht een enorme hoeveelheid lood in het milieu terecht. Het betreft hier vooral de valhagel die is misgeschoten. Tussen 1979 en 1984 werden jaarlijks gemiddeld 25.600 kolganzen geschoten. Volgens Deense schattingen wordt voor iedere gedode gans ongeveer 15 keer misgeschoten. Per schot komt er 28 gram lood in het milieu; dat is dus 4 à 5 ons lood per gans! Alleen al voor de jacht op kolganzen wordt per jaar zo'n 11 ton metallisch lood het milieu ingeknald en de totale jacht in Nederland is 'goed' voor royaal 200 ton per jaar! De grootste concentraties lood zijn te vinden bij schiethutten en eendeputten (dit zijn ondiepe vijvers of plasjes waar eenden met voer naar toe worden gelokt).

Lood is een giftige stof die in de natuur allerlei schadelijke effecten veroorzaakt. De hagelkorrels die op de bodem of in het water terecht zijn gekomen worden door m.n. grondelende eenden opgenomen. Ze gebruiken het als 'grit' om in hun maag voedsel mee te vermalen. Veel van deze vogels sterven na enige tijd aan loodvergiftiging. Roofdieren die deze vogels of aangeschoten dieren eten krijgen ook de nodige hoeveelheid binnen. Daarnaast worden allerlei bodemprocessen door dit metaal verstoord.

Om nu de loodbelasting van het milieu te verminderen zijn verschillende mogelijkheden bedacht. Eén suggestie is om de grond waar veel hagel ligt om te ploegen, zodat de korrels niet meer zo makkelijk bereikbaar zijn voor de vogels. Het werkelijke probleem wordt zo niet opgelost, want het lood blijft in het milieu aanwezig en komt vroeg of laat toch weer aan de oppervlakte. Het idee om de vogels extra grit aan te bieden om zo de kans dat ze loodhagel opnemen te verkleinen is eveneens

geen echte oplossing. Ook hiervoor geldt dat de ongewenste stof aanwezig blijft en dat deze methode slechts zeer plaatselijk toepasbaar is.

De meest eenvoudige oplossing zou zijn het verminderen van het patroongebruik. Dit is mogelijk door zodanig te jagen dat de kans op misschieten afneemt doordat men bij voorbeeld alleen schiet op dieren die zich binnen een bepaalde afstand bevinden. Een andere oplossing is het gebruiken van alternatieven voor lood.

Het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij heeft in maart van dit jaar gekozen voor deze laatste oplossing. Staatssecretaris Gabor heeft namelijk besloten het gebruik van hagelpatronen die lood bevatten per 1 februari 1993 te verbieden. Als geschikt alternatief voor lood geeft Gabor de voorkeur aan ijzer. In Dene-marken is het gebruik van ijzer (of, zo men wil, 'staal') inmiddels verplicht.

De vraag is wat de voor- en nadelen zijn van ijzerhagel ten opzichte van loodhagel. Uit proeven is gebleken dat bij directe opname van hagel in het lichaam de giftigheid van ijzer, in tegenstelling tot die van lood, nihil is.

Een ander groot verschil tussen lood en ijzer zit in het soortelijk gewicht. Doordat lood een grotere soortelijke massa heeft, slaat loodhagel met meer kracht in. Om dus met ijzer hetzelfde resultaat te bereiken moet ofwel de massa worden verhoogd (er moet dan een grotere maat hagel worden gebruikt: grovere korrel), of de snelheid van de hagel moet verhoogd worden door bij voorbeeld een grotere kruitlading te gebruiken. Deze aanpassingen hebben verschillende nadelen. Bij de toepassing van grovere hagel is het probleem dat er minder korrels in een patroon passen. Er zijn

*Internationaal
bezien is de
jachtdruk op de
kolganzenpopulatie
te groot.
(foto: B. Bos)*

Bescherming

Johan Mooij vindt het nog steeds schrijnend, dat er in Nederland zo weinig beperkingen gelden t.a.v. de jacht op wilde ganzen. In de Duitse deelstaat Nordrhein-Westfalen is de ganzejacht verboden. Maar ganzen trekken zich niets van grenzen aan. Zij hebben slaapplekken in Nederland en beschermde foerageergebieden in Duitsland. Onderweg liggen de jagers in hun misselijke hinderlagen met hun 'supernormale' plastic lokganzen. Er zijn een paar 'kosmetisch' aandoende afspraken gemaakt. Zo moeten de jagers twee kilometer van de grens vandaan blijven. Dat is een paar jaar goed gegaan, maar volgens Johan wordt er de laatste tijd weer lustig op losgeknald dicht bij de grens.

Voor wie zich goed en veelzijdig wil laten informeren over de ganzen in Europa is er: Fox, Madsen en Van Rhijn (red.) *Western Palearctic geese* (IWRB special publication no. 14; tevens speciale uitgave van *Ardea*, tijdschrift van de Nederlandse Ornithologische Unie).

*Hulzen en plasticproppen, staal of lood: jacht 'sport' geeft vervuiling als souvenir van de dood.
(foto: P. Eibers)*

minder korrels die worden afgeschoten met als risico dat de dieren door te weinig hagel worden getroffen om te worden gedood. Dit nadeel kan worden opgevangen door een kleinere prop in de patroon aan te brengen. Hierdoor is er meer ruimte voor de hagel. De prop heeft echter een dempende werking op de plotselinge explosieve kracht van het kruit. Door verkleining van deze prop zal de gasdruk plotseling kunnen stijgen met als gevaar, dat het geweer deze druk niet kan weerstaan. Het meeste onderzoek naar het gedrag van ijzerhagel is in de Verenigde Staten gedaan. De geweren die daar worden gebruikt zijn veel sterker en zwaarder dan de Europese jachtgeweren en kunnen de grotere gasdruk dus veel beter verdragen. Een deel van de modernere Europese geweren is inmiddels op hogere druk getest, maar bij de oudere lichte typen zal de nieuwe staalhagel ongetwijfeld voor problemen zorgen. Volgens de jagers kan men onmogelijk vóór 1 februari 1993 alle in gebruik zijnde geweren op hun geschiktheid voor staalhagel beoordelen.

Nog een ander belangrijk verschil is te vinden in de hardheid. Staalhagel is veel harder dan lood, waardoor er veel minder vervorming in de loop optreedt. De ijzerkorrels blijven beter rond van vorm en blijven daardoor op afstand dichter bij elkaar. Dit betekent dat er een compactere hagelwolk is met als gunstig effect dat een ijzerhagel-schot eerder geheel zal missen of geheel raak zal zijn. Deze betere

'dekking' kan de geringere inslagkracht van ijzer compenseren (vanwege de stelregel: dekking gaat boven energie).

Het gevolg van de lagere soortelijke massa en de grotere hardheid is, dat het 'vlieggedrag' van ijzerhagel enigszins anders is dan dat van de gebruikelijke loodhagel. Jagers zullen dus voordat ze op de nieuwe hagel overgaan moeten wennen aan het materiaal. Zij zouden voldoende op schietbanen moeten oefenen om niet constant mis te schieten met de staalhagel. De tijd tussen nu en 1993 zou voor hen wel eens veel te kort kunnen zijn. Voor veel jagers zal dat overigens weinig verschil maken, want het is een bekend feit dat er heel wat slechte schutters onder hen zijn.

Een veel door jagers genoemd nadeel van ijzerhagel is dat het de geweerloop beschadigt. Uit onderzoek is echter gebleken dat als de hagel in een plastic beker wordt verpakt, er geen contact meer is tussen hagel en loopwand. Wel is gebleken dat door ijzerhagel de vernauwing van de loopmond soms in geringe mate wordt uitgesleten. Deze vernauwing is vooral bedoeld om de hagelwolk nog wat te concentreren, zodat deze over een grotere afstand toch vrij compact blijft. Bij ijzerhagel is de wolk, zoals reeds gezegd, toch al veel compacter dan bij lood, zodat deze loopvernauwing onnodig is.

In de discussie rond ijzerhagel wordt vaak naar voren gebracht dat door het

nieuwe materiaal meer wild niet-dodelijk wordt getroffen ('ziek geschoten'). Overigens zeggen schattingen dat bij de huidige manier van jagen 33% van de geraakte ganzen alleen maar wordt verwond. Een fors aantal daarvan is er zo slecht aan toe (b.v. kreupel) dat het een ellendige langzame dood sterft. Bij rietganzen is vastgesteld dat 28% van de vogels rondvliegt met 1 of meer loodhagelkorrels in het lijf. Onderzoek heeft uitgewezen dat er tot op een afstand van 30 á 35 meter geen verschil is in effectiviteit tussen lood- en staalhagel. Boven deze afstand neemt de dodende kracht van ijzer snel af. Volgens een artikel in 'De Nederlandse Jager' is dit echter geen enkel probleem, omdat schoten op wild dat zich op meer dan 35 meter afstand bevindt toch al als 'onweidelijk' worden beschouwd. Dat ik mij op dit punt over het verschil tussen theorie en praktijk stevige zorgen maak, kan de lezer misschien begrijpen!

Als voornaamste argument tegen ijzer wordt door de jagers het veiligheidsaspect genoemd. Allereerst is er het gevaar dat, zoals hiervoor vermeld, de Europese geweren niet bestand zijn tegen de grotere gasdruk. Daarnaast is er het risico van het afketsen. Doordat ijzer erg hard is en nauwelijks vervormt zal het na het raken van een hard voorwerp met grotere snelheid wegspatten dan loodhagel in hetzelfde geval zou doen. Uit proeven is gebleken dat ijzer inderdaad onder een iets grotere hoek

af kan ketsen. Maar doordat ijzer toch al een geringere inslagenergie heeft zal de inslagkracht van de afketsende hagel ook kleiner zijn dan die van lood.

Tenslotte waarschuwen jagers voor het gevaar van het eten van wild dat met ijzerhagel is gedood. Het gebit zou men er wel eens op kapot kunnen bijten! Volgens mij is dit dan toch nog te verkiezen boven loodvergiftiging door traditionele hagel. En als men het toch een te groot risico vindt, kan altijd nog worden overwogen om vegetariër te worden. Ons standpunt ten aanzien van de jacht zal inmiddels wel duidelijk zijn. Naar onze mening is de beste oplossing van het probleem van de milieuvervuiling door lood het geheel verbieden van de plezierjacht. De beheerjacht is alleen aanvaardbaar als uiterste middel, wanneer alle alternatieven ontoereikend zijn. Voorlopig is er echter geen uitzicht op een wetswijziging in die richting. Naar mijn mening is het vervangen van loodhagel door ijzerhagel in ieder geval voor het milieu een grote verbetering. Maar ik zou er daarnaast voor willen pleiten dat er een vermindering optreedt in het patroongebruik. Ook ijzerhagel is een milieuvreemde stof, die niet in de natuur thuishoort. Tevens geldt dat door de jacht niet alleen hagel maar ook een hoeveelheid plastic in de natuur terecht komt, o.a. in de vorm van patroonhulzen, die lang niet altijd door de jagers opgeruimd worden. Plastic dat nóóit opgeruimd wordt, omdat het meegesloten wordt met de hagel, is er in de vorm van de kunststofproppen die bij miljoenen in de jachtgebieden achter blijven. Zelfs na de overgang van lood- op staalhagel blijft de jager een ongewenste vervuiler in natuur en leefmilieu.

Literatuur:

J. van Bon, J.J. Boersema (1988):

Metallisch lood bij de jacht, de schietsport en de sportvisserij; I.V.E.M.-rapport nr. 24.

A.P.M. Rutten (1987): 'Lood of ijzer';

De Nederlandse jager 18: 420-422.

W. Huygen (1991): 'Het stalen hagel congres in Kal0'; *De Nederlandse jager* 2: 38-40.

Halverwege 1990 verscheen er in een regionale krant uit de buurt van Zürich

(Zwitserland) een noodkreet van enkele plaatselijke vogelwerkgroepen over het gevaar van zgn. NAVO-prikkeldraad voor vogels.

Harde bewijzen dat dit vlijmscherpe prikkeldraad inderdaad bijzonder gevaarlijk is voor vogels, zijn er echter niet.

Gewoon prikkeldraad bestaat uit twee om elkaar heen geslagen ijzerdraden, die elk behangen zijn met scherp afgeknipte stukjes draad. Het zgn. NAVO- draad daarentegen bestaat uit een gewone ronde draad waaromheen een dunne strook blik gevouwen is. Op regelmatige afstanden zijn er tegenover elkaar telkens twee ronde inkepingen in die strook gemaakt, waarna de tussenliggende stukjes blik als twee vleugeltjes naar buiten gevouwen zijn. Doordat de inkepingen rond waren, hebben die vleugeltjes de vorm van holle mesjes met vlijmscherpe punten. Hoewel het draad er glad en dun uitziet, is dit prikkeldraad veel scherper (en verraderlijker) dan gewoon prikkeldraad. Een woordvoerder van een van de Zwitserse vogelwerkgroepen vergeleek het uiterlijk en de werking ervan met een kettingzaag.

De krant meldde, dat er volgens de vogelwerkgroepen een rechtstreeks verband zou bestaan tussen het gebruik van dit draad bij een luchtmachtbasis in de buurt (sinds 1988) en veranderingen in de plaatselijke vogelwereld. Er waren

NAVO-prikkeldraad

Wim Voortman

verwonde vogels waargenomen, zoals torenvalken met bebloede klauwen (waarvoor natuurlijk een andere, heel plausibele verklaring kan zijn) en een buizerd die zijn prooi niet kon vasthouden, terwijl soorten als kerkuil en grauwe klauwier helemaal verdwenen zijn. Dat het draad de oorzaak is, kon men niet bewijzen, maar de vogels zijn wel weg sinds het in gebruik is.

Een veiligheidsfunctionaris van het betrokken militaire vliegveld verklaarde, dat gewoon prikkeldraad 'tegenwoordig niemand meer tegenhoudt', en wees er verder op, dat het NAVO-draad in de omringende landen al meer dan tien jaar in gebruik is, waarbij het gewoon prikkeldraad langzaam maar zeker verdringt. Het zou trouwens niet alleen gebruikt worden bij militaire objecten, maar ook bij diverse grote particuliere bedrijven.

Een voorlichter van het nabijgelegen burgervliegveld Kloten verklaarde echter, dat men daar van het gebruik van NAVO-draad afgezien heeft, toen bekend was geworden dat het gevaar voor de vogels zou kunnen opleveren. Het militaire vliegveld heeft het draad wel in gebruik genomen, maar heeft tegelijkertijd de plaatselijke vogelwerkgroep gevraagd te letten op mogelijke slachtoffers onder de vogels. Onomstotelijke bewijzen dat het draad de vogels verwondt, zijn er echter niet gevonden. De militaire woordvoerder wees erop, dat alleen de moeilijk te bewaken delen van het vliegveld met NAVO-draad afgezet zijn en dat men bovendien meer zitstokken voor roofvogels neergezet heeft. De torenvalken die altijd al in de hangar zaten, zitten er nog steeds.

De directeur van de Zwitserse vogelbescherming is ook voorzichtig in zijn uitspraken en heeft de toepassing van het NAVO-draad voorlopig alleen 'omstreden' genoemd. Andere

vogelaars sluiten zich aan bij de argumenten van de militaire woordvoerder: er is niets met zekerheid bekend over de gevolgen van NAVO-draad voor vogels. Ook uit navraag in Duitsland en Nederland kwamen geen negatieve ervaringen naar voren, al blijft men waakzaam en worden er gegevens en aanwijzingen verzameld. Wellicht werkt het NAVO-draad selectief, en is het riskanter voor grote en zware soorten dan voor kleinere.

Tot zover de krant. Het ziet er voorlopig dus naar uit, dat de ophef over het NAVO-prikkeldraad weinig meer dan een storm in een glas water is (komkommertijd?). Laten we hopen dat dat zo blijft. In de literatuur is er over de gevaren voor vogels van dit bijzondere prikkeldraad niets te vinden, en ook bij Vogelbescherming zijn er nooit vervelende ervaringen mee gemeld. Toch blijft het heel goed mogelijk, dat NAVO-draad voor vogels gevaarlijker is dan gewoon prikkeldraad. Mocht u dan ook bewijzen of goed onderbouwde vermoedens hebben over de risico's van NAVO-draad voor vogels, meld die dan a.u.b. *schriftelijk* bij de redactie van *Argus* of bij Vogelbescherming (Drieburgseweg 16c, 3708 JB Zeist). Als er reden voor is, zullen we later op dit onderwerp terugkomen.

Literatuur:

Bemd Steiner: 'Nato-Draht - für Vogel zu scharf?'

In: *Tages-Anzeiger, Region Zürich*, 1990-07-25.

*De afgelopen jaren is het
aantal huiszwaluwen in
Nederland schrikbarend*

achteruitgegaan.

'Vogelbescherming is daarom

een landelijke campagne

begonnen voor de

huiszwaluwen. Niet

alleen overheden, maar

vooral ook particulieren

worden opgeroepen de

zwaluwen daadwerkelijk te

hulp te komen, bijvoorbeeld

door extra nestgelegenheden

aan te bieden en nesten

vooral niet te verstoren. Ook

worden zwaluwenkolonies

geïnventariseerd.

De huiszwaluw is een van de drie 'echte' zwaluwsoorten in ons land. De andere twee zijn de boerenzwaluw en de oeverzwaluw. Daarnaast komt ook nog de gierzwaluw voor, maar die hoort taxonomisch in een andere groep thuis.

De huiszwaluw leeft graag in de buurt van mensen, waardoor de meeste mensen deze ijverige insectenvanger dan ook wel kennen. De soort is niet echt zeldzaam, maar gaat de laatste jaren sterk achteruit. De aantallen huiszwaluwen in ons land zijn onderzocht door H.N. Leys en D.A. Jonkers van het Rijksinstituut voor Natuurbeheer (RIN). Zij komen in hun rapport, een inventarisatie over 1989 en 1990, tot de conclusie dat de soort de afgelopen tien jaar plaatselijk 30 tot

Help de huiszwaluw

Wim Voortman

zelfs 90% in aantal is afgenomen.

Zulke cijfers spreken natuurlijk tot de verbeelding, maar ze zijn helaas ook noodzakelijk om de overheid ervan te overtuigen dat er iets moet gebeuren. In 1986 verscheen na veel vergaderen het boekje van Eduard Osieck *Bedreigde en karakteristieke vogels in Nederland*, een uitgave van Vogelbescherming, die met subsidie van 'Landbouw' tot stand was gekomen. Met deze publikatie had Nederland voldaan aan zijn EG-verplichting een lijst te maken van vogelsoorten die landelijk sterk bedreigd worden en waar dus bijzondere beschermingsmaatregelen voor nodig zijn. In de wandeling heten die lijsten 'rode lijsten', maar vanwege de vinger die 'Landbouw' bij de totstandkoming in de pap had, heeft de Nederlandse rode lijst de bovenstaande titel gekregen. Je zou tenslotte eens kunnen denken dat het slecht gaat met de natuur in Nederland... Maar om een lang verhaal kort te maken: er is halverwege de jaren '80 al overwogen om ook de huiszwaluw op de Nederlandse rode lijst te zetten, maar dat is niet doorgegaan wegens gebrek aan cijfers. Nu het RIN-rapport van Leys en Jonkers er is, is er dus een reden te meer om dat alsnog te doen.

Maar 'officiële' rode-lijstsoort of niet, de huiszwaluw gaat achteruit in ons land. Voor een deel is dat te wijten aan de achteruitgang van het milieu (minder insecten in de lucht), maar er zijn meer oorzaken voor de achteruitgang aan te wijzen. En aan een aantal daarvan kunnen individuele burgers heel goed iets doen.

Huiszwaluwen bouwen hun nesten bij voorkeur onder de uitstekende dakranden van gebouwen, maar veel moderne gebouwen bieden die nestmogelijkheid niet meer. Daarnaast kunnen de zwaluwen door het verlaagde grondwaterpeil steeds minder vochtig kleiachtig materiaal

*Er is voor de huishwaluw behalve gebrek aan modder ook een schaarser voedselaanbod in de vorm van insecten.
(foto: H. Gebuis)*

*De verlaging van het grondwaterpeil maakt het voor huishwaluwen moeilijker modder voor nestbouw te vinden.
(foto: H. Gebuis)*

vinden dat zij nodig hebben om hun nesten van te maken. Bovendien wordt jaarlijks ca. 15% (d.w.z. zo'n 20.000 stuks!) van het aantal nesten verwijderd door de bewoners van de huizen waar de zwaluwen nestelen, met als belangrijkste argument de overlast die de zwaluwepoep zou geven.

Om de achteruitgang van de zwaluwen een halt toe te roepen is Vogelbescherming een landelijke campagne begonnen, die op 20 maart jl. van start gegaan is in - heel toepasselijk - Hooge Zwaluwe. Het is de bedoeling met deze actie alle mensen te bereiken die iets met zwaluwen te maken hebben, zoals bewoners van huizen die geschikt zijn als nestplaats, en mensen die zich voor huishwaluwenkolonies in hun buurt in willen zetten, onder meer door nesten te tellen. Ook benaderd Vogelbescherming opdrachtgevers van nieuwbouwprojecten, aannemers en architecten om hulp bij het zwaluwenproject. Dat Vogelbescherming er daarnaast bij de overheid op aandringt om het verwijderen van nesten te verbieden, spreekt natuurlijk vanzelf.

Verder is er een viertal proefgebieden aangewezen (Hooge en Lage Zwaluwe, Kortenhoeve, Spaarnwoude en Ens), waar binnenkort de nestgelegenheden voor huishwaluwen met maar liefst 150% zal worden uitgebreid. Uit buitenlandse ervaringen is gebleken,

dat de stand van de zwaluwen zich daardoor plaatselijk binnen enkele jaren zou kunnen verdubbelen. Plaatselijke vogelwerkgroepen en geïnteresseerde schooljeugd zullen deze proefgebieden nauwlettend in het oog houden.

In verband met de zwaluwenactie heeft Vogelbescherming een folder laten maken, *Help de huishwaluw*, waar zo'n beetje alles in staat over zwaluwen en over de actie, en die geïllustreerd is door Marjolein Bastin, onder meer bekend van haar natuurtekeningen in *Libelle* en *Grasduinen*. De folder besteedt vooral aandacht aan dingen die de mensen zelf kunnen doen voor de zwaluwen, zoals het aanbrengen van kunstnesten (te koop voor f44,- per stuk, incl. verzendkosten, bij Vogelbescherming). Ook geeft de folder een oplossing voor het 'probleem' van de vogelpoep, dat helemaal niet zo'n probleem hoeft te zijn: een plankje onder het nest op een centimeter of drie van de muur (anders gaan de zwaluwen juist weer onder dat plankje broeden) voorkomt vieze strepen op muren en ramen. De folder is te bestellen door overmaking van f2,50 op postbanknummer 75 775 van Vogelbescherming te Zeist, onder vermelding van 'zwaluwenfolder'.

Om de speciale bescherming van de zwaluwen te financieren is een apart

fonds gesticht. Marjolein Bastin, hierboven al genoemd, heeft in 1989 de Publieksprijs voor de beste illustrator ontvangen. Aan deze prijs was een bedrag van f15.000,- verbonden. In overleg met Vogelbescherming heeft zij daarmee het Marjolein Bastin Zwaluwenfonds in het leven geroepen, dat door Vogelbescherming met nog eens f 15.000,- is aangevuld. Ook zijn er sponsors gezocht voor de actie. Zo heeft het bedrijf dat de Zwaluwlucifers in de handel brengt, de financiering van het voorlichtingsmateriaal voor de actie voor een deel voor zijn rekening genomen. Giften voor het zwaluwenfonds zijn welkom op de postrekening van Vogelbescherming.

Wie aan de folder niet genoeg heeft, kan voor nadere inlichtingen over de zwaluwenactie terecht bij Vogelbescherming (Driebergseweg 16 C, 3708 JB Zeist).

UIT HET HART

Stel je voor: een vredig gezelschap Vlaamse plantkundigen trekt naar Wallonië voor het inventariseren van vaatplanten, mossen en zwammen, en belandt onverhoeds temidden van een weidelijke afknappartij: oorlog in de Ardennen. Juul Slembrouck, een van de toevallige getuigen, stelde ons van zijn ervaringen op de hoogte.

In het boek *Nooit meer slapen* van W.F. Hermans, geschreven toen SKF nog lang niet bestond, komt een eenenveertigjarige vrouw voor die amoureuze bedoelingen heeft jegens de achttien jaar jongere ik-figuur en zich tegenover de laatste beklagt over haar drankzuchtige, dus weinig potente, overigens onbenullige en jagende echtgenoot. Zij demonstreert haar afkeer van haar man door het verhaal te vertellen van de 'arctische safari' waarop hij haar heeft meegenomen naar Spitsbergen. Tegen betaling van een vorstelrijk bedrag mochten de deelnemers daar vanaf een tegen het ijs afgemeerd schip op ijsberen schieten. Eerst werd een zeehond geschoten, die in een vuur op het ijs werd verbrand. De lucht van het brandend spek lokte de ijsberen tot vlakbij het schip en dan begon de 'jacht'. Echtgenoot Jack pakte het op 'sportieve' wijze aan, n.l. met pijl en boog, en schoot vanaf een afstand waarop je een aardappel aan een vork prikt een aantal keren raak. De drievoudig doorboorde ijsbeer ging een doodsgewacht met de pijlen aan. De kapitein vertrouwde de verdere afhandeling niet aan zijn passagier

Een kwestie van mentaliteit

Fred Flintstone en het Ardennenooffensief

Ben de Bruin

toe en gaf de beer het genadeschot met een geweer. De walgende vrouw schold haar heer gemaal uit voor krankzinnig, een figuur die in het Stenen Tijdperk had moeten leven, een Fred Flintstone.

Dit walglijke verhaal, waarin de jager wordt afgeschilderd als een primitieveling op wie millennia van beschaving geen invloed gehad hebben, zou men van tafel kunnen vegen als een 'romantisch verdichtsel'. Ik moet u bekennen, dat het voor mij tot een nieuwe realiteit werd, toen ik de brief van Juul Slembrouck onder ogen kreeg, waarin hij de gebeurtenissen nabij Nassogne in de Belgische provincie Luxemburg beschrijft:

(Wij waren) 'getuigen van de volgende gebeurtenis, vulgo 'jachttafereel': circa 50 jagers, in vlekkeloze jachtkleding, aangekomen met een aantal groene terreinwagens, type Range Rover, gevolgd door een lege vrachtwagen en een geladen met ca. 40 levende everzwijnen. De everzwijnen werden met enkele tegelijk van de vrachtwagen losgelaten.

De dieren waren zichtbaar radeloos, bleven staan, drumden bij elkaar aan tot de jagers met schallende geluidstoten van

Gefokte zwijnen krijgen 25 sec. panische 'vrijheid' voor zij worden neergemaaid, (foto: P. Eibers)

trompetten de dieren opjoege. Op de geasfalteerde weg tussen Le Wayai en de Tier des Compagnons reden enkele Range Rovers op en af, een hoop bliken keukengerei achter zich aanslepend. Andere jagers brachten rauwe kreten uit. Het doel was diverse soorten lawaai voort te brengen om radeloze dieren op te schrikken, zodat zij hun heil in de vlucht zochten, op welk ogenblik zij 'weidelijk' werden neergeknald. Tussen het loslaten uit de aanvoerende wagen en het neerschieten verliep ca. vijftien seconden tot dertig seconden, naar gelang de schrik van de dieren; afstand tussen jager en dier ca. dertig tot veertig meter - veertig meter vrijheid op een heel varkensleven.

De plaats van het loslaten (Chemin de Crevai) is door hoge bedrading omgeven met op ca. 0,5 m van de grond een schrik-prikkeldraad. De losgelaten dieren hebben dus geen enkele kans tot ontsnappen.

Toen wij ontdaan van de confrontatie met zoveel gruwelijk geüniformeerd jachtplezier door doodseskaders weer in ons verblijf terug waren, barstte een onzer langdurig in tranen uit.'

De overdonderde botanici lieten het hier niet bij, maar deden navraag naar de herkomst van de afgemaakte dieren. Ook stelden zij vast, dat bovenomschreven praktijken veelvuldig in deze streek voorkomen, ja, dat zelfs de 'inrichting' van het boslandschap er uitgebreid op is afgestemd, b.v. in het Forêt de Saint Michel. Juul Slembrouck vervolgt:

(De varkens) 'komen uit speciaal ingerichte kwekerijen, waar de jagers ze kunnen kopen. De geschoten dieren worden teruggekocht door een relatie van de kweker. Die relatie zorgt voor afzet in de restaurants. De kop kan als trofee worden opgezet door bemiddeling van de kweker.

De hele streek is overal door de voornoemde soort af-sluitingen gekompartimenteerd. Er bestaan ook 'aklimatiseerhokken' van enige oppervlakte, maar ook kleine hokken voor zeug-met-jongen waar de zeug niet uit kan, de jongen wel. Waar er nog "vrije wildbanen" over-gebleven zijn, zijn de bossen voorzien met door rood-witte palen (schietrichting!) goed zichtbaar gemaakte aanwezigheid van loer-schiethaagjes, die op de wildbanen zijn ingeplant. Er is een redelijke afstand tussen deze schietstanden om te verhinderen dat de jagers elkaar zouden afknallen. Men houdt er rekening mee, dat jagers altijd overal schieten op gelijk wat, dat beweegt...'

Na een in hoofdzaak feitelijk verslag barst in het besluit de opgekropte woede los:

'Wat ook de jagers zeggen of schrijven, zij zijn allen zonder uitzondering malafide. Wij herhalen: er is geen uitzondering. Enig inzicht in het natuurgebeuren is bij de jagers geblokkeerd door de 'kick' van de moordlust. Daardoor is enige dialoog nooit mogelijk gebleken. Verband leggen tussen natuurbeheer en jagerij is opzettelijke misleiding.'

Resoluut wordt het argument van de hand gewezen, dat

enigerlei vorm van jacht de natuurlijke predatie zou kunnen vervangen, nu onze cultuur de oorspronkelijke predatoren heeft uitgeroeid, die ten onrechte aangezien werden en worden voor de concurrenten van menselijke belangen. Daartegenover wordt het standpunt van SKF aanbevolen, te weten het vrij baan geven aan natuurlijke regulatie, en menselijke terughoudendheid t.a.v. de natuur:

'...Al de rest is - zonder enige mogelijkheid tot afwijking, zowel vanuit ethisch als vanuit ekologisch standpunt - misdadig. Aan die vaststelling kan niemand onderuit. Een jager is een door de wet beschermde crimineel.'

Tot slot spreekt de boze briefschrijver zijn verbijstering uit over de nog altijd plaatsvindende jachtwijdingen door pastoors. Deze laten zich kennelijk weinig gelegen liggen aan het door Franciscus van Assisi gegeven voorbeeld van barmhartigheid jegens medeschepselen.

Commentaar hierbij lijkt mij overbodig. Beste lezer(es), trek uw eigen conclusies.

*Kersttafereel in
Gent -weidmansheil
is dierenonheil.
(foto: J. Wieberdink)*

KORT NIEUWS

Lynx is niet zo stom als een das

'Een das laat zich gemakkelijk platrijden; lynxen niet, die leren veel sneller'. Dit is een reactie van Roel Cosijn op de kritiek die kwam op het plan van Natuurmonumenten om lynxen op de Veluwe los te laten. De ecooloog/reisleider Cosijn is bezig met een onderzoek naar de mogelijkheid om de lynx te introduceren op terreinen van de Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten op de Zuidoost-Veluwe. Het voornemen van de vereniging om met dit onderzoek te beginnen, veroorzaakte een groot aantal reacties, waarin allerlei mensen gietijzeren standpunten innamen over hoe het de lynx zou vergaan. Een morele vraag blijft: Kun je het een dier aandoen om het los te laten in een land vol autowegen, oninteressante houtakkers en een nogal sceptisch reagerend publiek? 'Als blijkt dat er op de Veluwe wel degelijk een leefgebied is voor de lynx,' zegt Cosijn, 'dan kan je hem dat niet onthouden. Ook dat is een moreel standpunt.' Hij is niet aan het werk gegaan met het vooropgestelde doel de lynx terug te krijgen op de Veluwe. Wel heeft hij in de inmiddels drie meter lange rij boeken en artikelen over het onderwerp veel argumenten gevonden tegen wat sceptici allemaal tegen deze (her)introdutie poging inbrachten. 'Er is veel meer over de lynx bekend allerlei deskundigen denken. Veel zogenaamde experts kennen de literatuur niet, men praat elkaar na.' Wij zijn benieuwd naar zijn rapport.

In het algemeen is argwaan geboden als beleidsmakers studies laten uitvoeren om echte beslissingen te kunnen uitstellen. Als het om herintroductions gaat is een gedegen studie echter dringend gewenst, SKF wacht het rapport daarom af en wil geen standpunt innemen, anders dan dat we voorstander zijn van een ruimhartig natuurontwikkelingsbeleid. *HdN*

Vooralsnog is de lynx in Nederland alleen in gevangenschap te zien, (foto: P. Eibers)

Cygnificant

In december stond in de Alkmaarse Courant een artikel onder de kop 'Zwanen onder vuur.' Daarin legde drs. H. de Jong van de directie Natuur, Milieu en Faunabeheer (NMF) in Noord Holland omstandig uit hoe, volgens hem door SKF, zijn 'uitstekende' beleid ten aanzien van de knobbelzwanen in het honderd dreigt te lopen.

De afgelopen 24 jaar heeft zwaneschutter van Sijpveld op verzoek van klagende boeren knobbelzwanen geschoten. Nu voelt hij zich echter door SKF aan de schandpaal genageld.

NMF maakt van de gelegenheid gebruik, nog eens hard te roepen, dat schieten noodzakelijk is, maar heeft daarvoor geen overtuigender argumenten dan dat de schade slechts een paar duizend gulden per jaar bedraagt. Waar praten ze dan nog over? Waarschijnlijk kost het schieten meer dan de schade zou hebben bedragen. Voor De Jong, zelf ook jager, zijn natuurbeheer en jacht echter twee zaken die bij elkaar horen. Kan van iemand met zo'n achtergrond een onafhankelijk deskundig oordeel verwacht worden?

In het artikel wordt nogal meewarig gedaan over het afscheid van zwaneschutter van Sijpveld. Het lijkt allemaal zo nuttig en nodig wat hij deed. In het artikel stond echter niet, dat hij, hoewel niet veroordeeld, door de rechtbank schuldig werd bevonden aan het overtreden van de Vogelwet. Hij zou daarom helemaal niet meer in aanmerking mogen komen voor een vergunning om zwanen te schieten.

Overigens heeft niemand tot nog toe duidelijk gemaakt, waarom er voor hem maar liefst twintig andere schutters moeten komen, in plaats van dat er weer één vergunning verstrekt wordt.

Belangrijker is echter, dat men zich realiseert, dat *iedere* jager, met welke vergunning dan ook, puur uit eigen vrije wil, dus als hobby jaagt. Niemand wordt verplicht te gaan schieten en er bestaan in ons land geen broodjagers meer, gelukkig. De zogenaamde beheerjacht is een verzinzel uit jagerskringen om jacht geaccepteerd te krijgen, en vindt alleen plaats op diersoorten die voor de jacht gekweekt zijn. Jacht en natuurbeheer zijn dan ook twee zaken van tegengesteld belang en gelukkig komen steeds meer terreinbeheerders daar achter.

Natuurlijk weet het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij dat ook wel, maar daar misbruikt men de jagers maar al te graag als gratis werknemers. Het Rijksinstituut voor Natuurbeheer, dat de minister van advies moet dienen, heeft onderzoek gedaan naar het zwanenprobleem en pleit er voor niet te schieten, niet alleen omdat het geen oplossing zal brengen, maar vooral ook omdat het maatschappelijk volkomen onaanvaardbaar is, dat er

*Cygnis olor op een
winderig dagje,
(foto: P. Eibers)*

zwanen worden geschoten. De Stichting Kritisch Fauna-beheer staat dus bepaald niet alleen en het is een raadsel, waarom het ministerie de adviezen van zijn eigen wetenschappers niet wil opvolgen en de beslissing overlaat aan een jagende plaatselijke ambtenaar. *Harm Niesen*

Vleermuizen in Fort Asperen

De Stichting Fort Asperen organiseert dit jaar van 2 juni tot en met 8 september een manifestatie geheel gewijd aan vleermuizen. Het doel is het beter bekend maken van de leefwijze van deze dieren en het onder de aandacht brengen van de talloze bedreigingen die er zijn.

Vleermuizen zijn een zeer bijzondere orde in het dierenrijk. Het zijn de enige zoogdieren die actief kunnen vliegen. De vruchten etende vleermuizen in de tropen spelen een belangrijke rol bij de instandhouding van de regenwouden. Vleermuizen worden verdeeld in bijna 1000 soorten en komen buiten de poolgebieden over vrijwel de gehele wereld voor. De dieren bezitten een uniek echolocatie-systeem, waardoor ze in de volkomen duisternis van b.v. een grot hun weg feilloos kunnen vinden.

Vleermuizen worden bedreigd door aantasting van het milieu tengevolge van ontginning, ruilverkaveling en verstedelijking. Direct vormen insecticiden en hout-conserveringsmiddelen een dodelijk gevaar.

Sinds 1973 zijn alle 17 in Nederland voorkomende vleermuissoorten door de wet beschermd. Mede dankzij

wetenschappelijk onderzoek, o.a. met apparatuur waarmee hun ultrasone geluiden voor de mens hoorbaar gemaakt kunnen worden, is er de laatste jaren steeds meer bekend geworden over hun activiteiten en verspreiding.

In het kader van de manifestatie wordt een tentoonstelling gehouden. Hierin wordt aandacht besteed aan de biologische aspecten van vleermuizen, zoals hun bouw, voedselkeuze en winterslaap. Tevens zijn er dia- en video-presentaties, waarin hun opmerkelijke levensgewoonten aanschouwelijk worden gemaakt.

Bij deze gelegenheid komt eveneens een mooi geïllustreerd boek uit, geschreven door A.M. Voûte en C. Smeenk. In dit boek, dat goed leesbaar is voor een niet-gespecialiseerd publiek, worden van vleermuizen de grote onderlinge verscheidenheid, hun gedrag en hun belangrijke rol in de ecologie beschreven. Daarnaast wordt aandacht besteed aan de zo noodzakelijke bescherming en aan de rol van het wetenschappelijk onderzoek bij het vergroten van onze kennis over hun milieu-eisen en de problemen die hen bedreigen. Dit boek zal vanaf mei 1991 verkrijgbaar zijn voor f 35,-.

Informatie over deze manifestatie kunt u krijgen bij de Stichting Fort Asperen, Postbus 53, 4153 ZH in Beesd.

*Sinds 1973 zijn alle
Nederlandse
vleermuissoorten
beschermd.
(foto: W. Ver-
goossen)*

Vleermuisatlas-project

De Stichting Vleermuisproject Onderzoek (svo) doet onderzoek naar de landelijke verspreiding van de negentien in Nederland aanwezige vleermuissoorten. Daarnaast vindt ook onderzoek plaats naar het landschapsgebruik van deze dieren. De bescherming van vleermuizen en van hun leefgebieden is pas mogelijk wanneer bekend is, welke eisen

*Overwinterende
watervleermuis.
(foto: J. v.d. Neut)*

de dieren aan hun leefomgeving stellen. Lange tijd was het onderzoek hiernaar bijzonder moeilijk. Sinds de recente ontwikkeling van de vleermuisverklikker (= 'bat-detector') is daar verandering in gekomen. Met dit apparaatje is het mogelijk de ultrasone geluiden die vleermuizen voortbrengen voor het menselijk gehoor waarneembaar te maken. Dankzij de vleermuisverklikkers zijn de laatste jaren veel nieuwe gegevens ontdekt. Hieruit blijkt onder andere, dat veel soorten sterk afhankelijk zijn van lijnvor4mige elementen in het landschap. Met behulp van deze kennis kan de SVO advies geven voor vleermuisvriendelijke inrichting van het landschap, waardoor de dieren zich kunnen oriënteren. Dit is vooral belangrijk in gebieden waar ruilverkavelings- of landinrichtingsprojecten zijn gepland. Uit het onderzoek in bossen blijkt, dat vooral de oudere bomen door vleermuizen worden gebruikt. Verschillende soorten gebruiken de holten in bomen bijvoorbeeld als kraamverblijf voor de jongen. Deze kennis kan leiden tot adviezen op het gebied van bosbeheer.

Voor het in 1987 gestarte Vleermuisatlas-project worden door vele vrijwilligers gegevens verzameld over de verspreiding en ecologie van vleermuizen. Voor dit project zijn nog veel vrijwilligers nodig. Om nieuwe deelnemers vertrouwd te maken met het vleermuisverklikker-onderzoek is een uitgebreide handleiding opgesteld en is een cassette uitgebracht met de geluiden van verschillende inheemse soorten. De SVO geeft daarnaast tegen een geringe vergoeding vleermuisverklikkers in bruikleen. In elke provincie is een werkgroep actief en er verschijnt geregeld een landelijke nieuwsbrief waarin de voortgang van het atlasproject wordt gemeld. Iedereen die belangstelling heeft voor het vleermuisonderzoek, kan informatie aanvragen bij Herman Limpens, Harnjesweg 17, 6707 ET in Wageningen.

'Bevrij dingsecologie'

'The Ecologist' is een kritisch Engelstalig tijdschrift, dat zes keer per jaar verschijnt. Grote mondiale problemen van honger, uitbuiting en onverstandig gebruik van de aarde worden erin behandeld. In het eerste nummer van 1991 staat een redactioneel artikel over 'bevrijdingsecologie'. Volgens de schrijver, Nicholas Hildyard, moet ervoor geijverd worden, dat de 'bevrijdingstheologie' (d.w.z. religie als strijd tegen onrecht in een samenleving), wordt opgevolgd door een 'bevrijdingsecologie'. De ecologische problemen worden veroorzaakt door kleine groepen die enorme macht hebben. De zeggenschap over de energiebronnen en andere hulpbronnen, maar ook technologische kennis is in handen van weinigen. Deze lieden hebben daarnaast de pretentie langs technologische weg een eind te maken aan de milieuellende.

Maar in de praktijk worden de problemen van luchtvervuiling, ontbossing en waterverontreiniging afgewenteld op de zwaksten. Zo werden in de Verenigde Staten onderzoeken verricht naar de bereidheid van de bevolking om het dumpen van radioactief afval te accepteren. In zulke gevallen zijn economisch zwakke regio's, waar veel stompers wonen, die te arm zijn om veel te vervuilen, de klos. Op mondiale schaal zien we hetzelfde: de Derde Wereld wordt (net als vroeger de heide) verschaald om de rijke bezitters nog rijker te maken. Hildyard pleit voor een ecologie van het gezonde verstand van de bevolking en heeft geen vertrouwen in het lobbyen bij regeringen en grote maatschappijen voor beter milieubeleid (The Ecologist 21(1), 1991).

OP DEZELFDE LIJN

Europa en de apen

De Europese concept-wetgeving heeft

negatieve gevolgen voor de handel in apen.

De Stichting International Primate Protection League Nederland (IPPL, internationale bond voor de bescherming van primaten) maakt zich zorgen over de gevolgen die de eenwording van Europa voor apen zal hebben. Apen worden als diersoort bedreigd met uitsterven. Daarnaast worden ze echter misbruikt als proefdier. Momenteel wordt er gewerkt aan een nieuwe Europese wetgeving betreffende de handel in bedreigde diersoorten. Deze wetgeving zal gelden voor heel Europa en door de afzonderlijke lidstaten in hun nationale wetgeving moeten worden verwerkt. Nederland is het enige Europese land waar een verbod bestaat op het houden, kopen en verkopen van alle apesoorten, tenzij hiervoor bepaalde vergunningen zijn afgegeven. Wanneer de Europese wetgeving zoals die nu is voorgesteld, aangenomen wordt, zal de Nederlandse wetgeving moeten worden aangepast in voor de apen ongunstige zin.

Het concept verdeelt dieren over de lijsten A tot en met E. Lijst A bevat de dieren die zeer bedreigd zijn en waarin de handel is verboden. In lijst B staan de soorten genoemd die bedreigd zijn en waarin handel alleen mogelijk is met verkregen vergunningen. In de wetenschappelijke wereld bestaat (nog) geen eenduidige naam voor alle apesoorten. Wanneer verschillende soorten op afzonderlijke lijsten worden geplaatst geeft dit allerlei problemen. Allereerst moeten de controleurs alle aparte soorten bij naam kennen. Daarnaast bestaat het gevaar dat nieuw ontdekte soorten op geen enkele lijst staan en zo dus onbeschermd zijn. De IPPL pleit er daarom voor alle primaten op lijst A te plaatsen.

Voor de lijst A-soorten geldt volgens het concept een verbod op het commercieel gebruik. Hierop worden alleen uitzonderingen gemaakt in het geval van biomedisch of ander wetenschappelijk onderzoek. De IPPL wil echter dat vanaf 1996 alle laboratoria volledig op de fok zijn overgegaan en geen dieren meer uit de natuur laten komen. In het concept zijn 28 apesoorten op lijst A geplaatst, terwijl de overige 78 soorten op lijst B staan. De IPPL wenst dat op den duur alle apen op lijst A komen. Tevens pleit de bond voor een beperking van het gebruik van apen als proefdier. Deze organisatie gaat hierin mijns inziens echter niet ver genoeg. In het persbericht zegt zij ernaar te streven dat in het jaar 2000 de rhesusaap als standaard-proefdier gebruikt moet worden. Ook keurt zij de mogelijkheid goed om chimpansees te gebruiken voor niet-dodelijke experimenten. In dit laatste geval dient een ethische commissie wel de noodzaak hiervan te beoordelen.

*Europese
eenwording brengt
verslechtering
Nederlandse
wetgeving
t.a.v. apenhandel,
(foto: P. Eibers)*

Afgezien van dit voor mij onaanvaardbare standpunt, doet deze organisatie tal van zeer bruikbare suggesties. Zo streeft zij naar de invoering van een paspoort voor mensapen, waarin gegevens over de afkomst en een DNA-print staan. Hierdoor zal de controle makkelijker worden en de illegale handel worden beperkt. Voor de verbetering van de controle oppert de IPPL tevens het idee om slechts één luchthaven in Nederland toestemming te geven dieren van buiten Europa binnen te laten. Ook pleit de IPPL ervoor, dat de dierenbescherming vertegenwoordigd zal worden in de uitvoerende commissie die alles rond deze wet gaat bepalen.

Toch is de concept-wetgeving niet in alle opzichten ongunstig. Bij het overtreden van de wet zijn de boetes zo hoog, dat ze altijd de opbrengst van de illegale handel zullen overtreffen. Tevens bestaat de sanctie dat de dieren op kosten van de handelaar teruggestuurd worden naar hun thuisland.

Het streven van de IPPL naar een strengere wetgeving ten aanzien van vooral de in- en uitvoer van apen is al met al een goede zaak. Er kunnen niet genoeg organisaties zijn die de Europese wetgeving zeer kritisch blijven volgen. Deze organisaties kunnen allerlei nuttige en noodzakelijke aanvullingen en suggesties leveren, die het Europese Parlement ertoe dwingen de wetgeving zeer zorgvuldig te formuleren.

Nadere informatie kunt u krijgen bij de International Primate Protection League Nederland, Molensteeg 24b, 2311 RB Leiden. Telefoon (071) 14 98 94 (Petra Buis). Pd/

VAN HET FRONT

Kokmeeuw en zilvermeeuw wéér onbeschermd verklaard

In november jl. heeft SKF er bij de toen net aangetreden Staatssecretaris voor Natuurbehoud op aangedrongen de kokmeeuw en zilvermeeuw niet wéér onbeschermd te verklaren. Om de twee jaar bepaalt het ministerie welke status deze vogelsoorten hebben.

In de afgelopen jaren is het beleid nogal wisselvallig geweest. Soms adviseerde de Natuurbeschermingsraad om de meeuwen onbeschermd te verklaren vanwege de eutrofiëring die zij bijvoorbeeld in voedselarme vennen veroorzaken, en dan bepaalde het ministerie dat ze beter beschermd konden zijn, omdat er onder jagers toch bijzonder weinig animo bestaat om op meeuwen te gaan schieten. Dan weer vroeg de Natuurbeschermingsraad om volledige bescherming, en werden de vogels onbeschermd verklaard, omdat er zonder vergunningen veel sneller opgetreden kan worden. Al met al zijn dit weer voorbeelden van onduidelijk beleid en een bewijs voor de noodzaak van nieuwe wetgeving.

Wat precies het effect is van het al dan niet onbeschermd verklaren, is nooit goed nagegaan, en alleen al daarom zou er voorlopig van moeten worden afgezien. Ondanks ons verzoek zijn kokmeeuw en zilvermeeuw nu weer onbeschermd, te weten van 15 juli tot 15 april. Dat betekent ook, dat jagers in geval van klachten verplicht zijn te gaan schieten, en daar zijn ze helemaal niet zo blij mee. Zij weten ook wel, dat ze eventuele problemen niet echt de baas kunnen en meeuwen zijn voor hen geen leuke soorten om op te schieten. Ze lopen veel minder risico, als de meeuwen beschermd worden verklaard. Dan kan er eerder een beroep worden gedaan op het Jachtfonds. Als we de tamelijk absurde klachten van de Zeeuwse mosselvisseren buiten beschouwing laten, veroorzaken meeuwen alleen in de omgeving van vuilstortplaatsen overlast. Zoals zo vaak, is jacht hiervoor nauwelijks een oplossing. Veel zou al verbeterd kunnen worden, als de beheerders van stortplaatsen zich beter hielden aan de verplichting het vuilnis onmiddellijk af te dekken. In elk geval is zo'n langdurige en landelijke onbeschermdverklaring een veel te grof wapen en verdienen alle in het wild levende diersoorten in principe wettelijke bescherming.

Vreemd genoeg blijkt uit het antwoord dat wij van de Staatssecretaris ontvingen, dat de 'bescherming' in het broedseizoen bepaald niet optimaal is. Jaarlijks worden gemiddeld maar liefst ca. 150 Vogelvergunningen F/ZK ¹⁾ tot het rapen van meeuweieren verstrekt, dit ter voorkoming van schade aan de stand van andere vogelsoorten of ter bescherming van waardevolle vegetatie. Hoewel het laatste argument misschien een kern van waarheid bevat, ontbreekt

*De kokmeeuw wordt ten onrechte gezien als broedvijand van sterns en eenden.
(foto: P. Lodewijkx)*

*Meeuwen massaal aanwezig tijdens de visvangst op zee.
(foto: archief SKF)*

*Raapvergunning
voor eieren van
zilverbreeuw leidde
tot illegale handel,
(foto: A. v.d. Berg)*

ook hier enig inzicht in het effect van een dergelijke maatregel. De eerste reden, bescherming van andere vogelsoorten tegen meeuwen, is een ook onder natuurbeschermers nog steeds wijdverbreid misverstand. Het zou toch juist bij beheerders van natuurgebieden bekend moeten zijn, dat vele vogelsoorten, vooral eenden en sterns, bij voorkeur in meeuwenkolonies broeden. Kennelijk nemen zij de tol die de meeuwen heffen voor lief; visdiefjes broeden niet ondanks, maar dankzij de kokmeeuwen in gemeenschappelijke kolonies.

In onze brief hebben wij ook om opheldering verzocht over berichten waaruit blijkt, dat zo'n 17.000 op Schouwen geraapte eieren van zilverbreeuwen en kleine mantelmeeuwen in België zijn verkocht. Uit het antwoord blijkt alleen vergunning te zijn verleend voor het rapen van zilverbreeuweieren buiten de hoofdkolonie en niet voor eieren van kleine mantelmeeuwen. Verkoop van eieren is verboden en naar deze overtredingen zal een onderzoek worden ingesteld. Dat in gemeenschappelijke kolonies ook de eieren van kleine mantels worden geraapt is echter onvermijdelijk; de nesten van beide soorten zijn voor de rappers niet met zekerheid van elkaar te onderscheiden. Het ministerie belooft echter na te zullen gaan welke maatregelen genomen kunnen worden om herhaling te voorkomen. We zijn benieuwd. *Harm Niesen*

1) Vogelvergunning F: vergunning tot het rapen van eieren en/of het verstoren van nesten van beschermde vogels, in het belang van wetenschap, opvoeding of natuurbehoud.

BOEKBESPREKING

De bever

Wie niet van Midas Dekkers als spreker of schrijver houdt, zal *De bever* vast niet ter hand nemen, of het boekje anders gauw ter zijde leggen met een minachtend commentaar als: 'Nog meer van hetzelfde,' of in het gunstigste geval: 'Heb ik al gehoord bij Vroege Vogels.' Zo iemand zal best gelijk hebben, maar naar mijn idee toch niet helemaal. Inderdaad, Dekkers vertelt mij niets nieuws als hij laat merken dat hij meer met katten opheeft dan met honden, of als hij zich opnieuw vrolijk maakt over de rare gewoonte om voor bepaalde alledaagse dingen speciale kleren aan te trekken. Maar is het dan ook geen onzin om te denken dat je beter kookt met een hoge muts op, of dat je harder schaatst als je uitgedost hebt als een Zuid Amerikaanse gifkikker? Nou dan. Ik heb het boekje in elk geval met veel plezier gelezen, zelfs al hoor ik Midas Dekkers bijna elke zondag.

Dekkers geeft veel feiten over aller lei soorten dieren, en doorspekt zijn columnachtige verhaaltjes met tot in het absurde doorgedreven vergelijkingen en bijzondere gedachtesprongen. Heerlijk, zo iemand die dieren durft in te delen in categorieën als mooi en lelijk of praktisch en onpraktisch. Wie dus wil lezen waarom dikke mensen die er ook dikke honden op nahouden, juist geen aangeboren aanleg tot dik worden hebben, waarom een poes een graal op pootjes is, dat hij een zak is of welke opvallende overeenkomst in gedrag er is tussen bonobo's en een jong echtpaar, die leze vooral dit boekje. Tussen de bedrijven door komt hij/zij dan ook nog te weten wat de oorsprong van de godsdiensten is. Leuk om cadeau te doen, nog leuker om te krijgen.

Midas Dekkers: *De bever, En andere beesten*; met illustraties van Maus Slangen; Amsterdam: Contact, 1990; ISBN 90 254 6854

De bever, één van de beesten.

(foto: J. v.d. Neut)

Vogels nieuw in Nederland

Enige tijd geleden is het boek *Vogels Nieuw in Nederland* verschenen. Dit boek beschrijft waarnemingen van vogels die nog niet eerder in Nederland zijn gesignaleerd. Het betreft een veertigtal 'dwaalgasten' die zeer uitgebreid beschreven worden en waarvan foto's zijn afgebeeld. Het boek is verschenen naar aanleiding van het tienjarig bestaan van de Dutch Birding Association (DBA). De DBA is een vereniging van vogelaars die continu speuren naar zeldzame

vogels. Deze waarnemingen worden vermeld in hun tijdschrift 'Dutch Birding'. Een selectie van soorten uit de laatste tien jaargangen van dit tijdschrift vormt de basis van dit boek.

De laatste jaren blijkt de belangstelling voor vogels bij steeds meer mensen gewekt te worden. De DBA heeft zelfs een speciale vogellijn in het leven geroepen, die dagelijks wordt ingesproken. Hierdoor worden belangstellenden op de hoogte gehouden van de nieuwste waarnemingen van 'interessante' vogels. Dit boek is met name bedoeld voor de echte geïnteresseerde vogelaar. Uitgebreid wordt beschreven waar en wanneer die ene speciale vogel gezien werd, wat zijn gedrag was, hoe lang hij in het gebied werd waargenomen enzovoort. Alleen de echte 'soortenjager' zal de opwindende en sensatie begrijpen die in sommige verhalen doorklinkt bij ontdekking van een nieuwe soort. Het boek is in de boekhandel verkrijgbaar.

Vogels nieuw in Nederland. 144 blz., geïllustreerd met kleurenfoto's; Ede: Zomer en Keuning, 1990. ISBN 90-210-0076-8, f35,-. PdJ

De natuur terug

In november 1990 is het boek *De natuur terug. Honderd Nederlanders over het bouwen van ons land* verschenen, geschreven door Fred Dijs en Maurits Groen. Dit boek werd samengesteld in opdracht van het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij. Het is min of meer een populaire vertaling van het Natuurbeleidsplan. Omdat het behoud van natuur en landschap iedereen aangaat, is het belangrijk dat deze beleidsnota voor iedereen toegankelijk is. De vraag die erin centraal staat is: 'Is de natuur nog te redden?' In tientallen gesprekken met deskundigen op allerlei verschillende vakgebieden wordt de relatie tussen mens en natuur in Nederland weergegeven.

In de inleiding van het boek wordt een historisch overzicht gegeven van de manier waarop Nederlanders de afgelopen 200 jaar tegen de natuur aankeken. In het slothoofdstuk wordt het Natuurbeleidsplan zelf gepresenteerd. Hierin staat o.a. een overzicht van de bestaande plannen voor 'natuurontwikkeling'. Het boek is verdeeld in tien beschrijvingen van tien landschapstypen die de sterke en gezonde kern moeten gaan vormen van de natuur in Nederland. Deze gebieden samen vormen de 'ecologische hoofdstructuur'. Door de weergegeven gesprekken met mensen die direct bij deze gebieden betrokken zijn, gaan de verschillende landschappen voor de lezer leven.

Het boek is rijk geïllustreerd en tevens uitermate informatief. Het is realistisch maar daarnaast ook optimistisch van toon. Dit optimisme komt voort uit het feit dat in het Natuurbeleidsplan nog steeds mogelijkheden worden gezien voor

het behouden en creëren van een duurzame natuur. Een zeer positief punt van dit boek is, dat op deze manier een ambtelijk geschreven overheidsnota toegankelijk is gemaakt voor een groot publiek. Zo worden meer mensen betrokken bij het rijksbeleid dat betrekking heeft op het zo belangrijke onderwerp van de natuur. Mensen zullen hierdoor meer gemotiveerd worden om zelf eveneens daadwerkelijk bij te dragen aan de instandhouding en het herstel van natuur en landschap. Eén kritische opmerking over het Natuurbeleidsplan en dit boek is, dat sterk de nadruk wordt gelegd op het idee dat de natuur met name in Nederland mensenwerk is. De indruk wordt zo gewekt, dat zonder menselijk ingrijpen de natuur zich niet zou kunnen redden. Hieruit zou door sommigen de conclusie getrokken kunnen worden, dat b.v. de jacht op allerlei diersoorten noodzakelijk is om het evenwicht in de natuur te herstellen. De natuur is echter heel goed in staat zelf een evenwicht te bereiken ondanks het feit dat er door de mens allerlei processen definitief zijn beïnvloed. Toch zal het boek als geheel een positieve bijdrage aan het natuur-behoud kunnen leveren. Het boek, dat wordt uitgegeven door Zomer & Keuning, is in de boekhandel verkrijgbaar voor f 29,90. *PdJ*

Duinen, levend landschap

Hoeveel nuttige informatie over een complex onderwerp kan men verstrekken in een boekje van 96 pagina's? Dat het antwoord hierop 'Veel!' kan luiden, wordt aangetoond door het, onder redactie van J. van Tol en onder auspiciën van de Stichting Duinbehoud samengestelde boek 'Duinen, Levend Landschap'.

Ruim de helft van het boek beschrijft de ontstaansgeschiedenis van de duinen, bodem en klimaat, en een dwarsdoorsnede door het duingebied vanaf de vloedlijn tot aan de achter de duinen gelegen landgoederen. Dit derde stuk plaatst de geologie, flora en fauna van vooral de kalkrijke duinen van Noord- en Zuid-Holland in logisch onderling verband. Met enige fantasie zou men deze bladzijden kunnen beschouwen als een wandelgids, maar dan wel voor een wandeling die men op verschillende tijdstippen in het jaar zou moeten herhalen om al het beschrevene te kunnen waarnemen.

Onvermijdelijk in de moderne tijd is het gedeelte dat 'ver liezen en bedreigingen van de duinen' behandelt. Reeds eeuwen geleden echter pleegde de mens zijn eerste aanslagen op het duingebied, voornamelijk in de vorm van afgravingen en ontginningen ten behoeve van bewoning en het agrarisch bedrijf. Ondanks de vele belastingen die in de moderne tijd daar nog bij gekomen zijn, is de teneur van het boekje tamelijk optimistisch: de duinen zijn een 'relatief ongeschonden gebied' in overvol Nederland en er worden 'alternatieven naar voren gebracht' wanneer men verdere aantastingen ziet of vreest. De gemotiveerde uitspraak

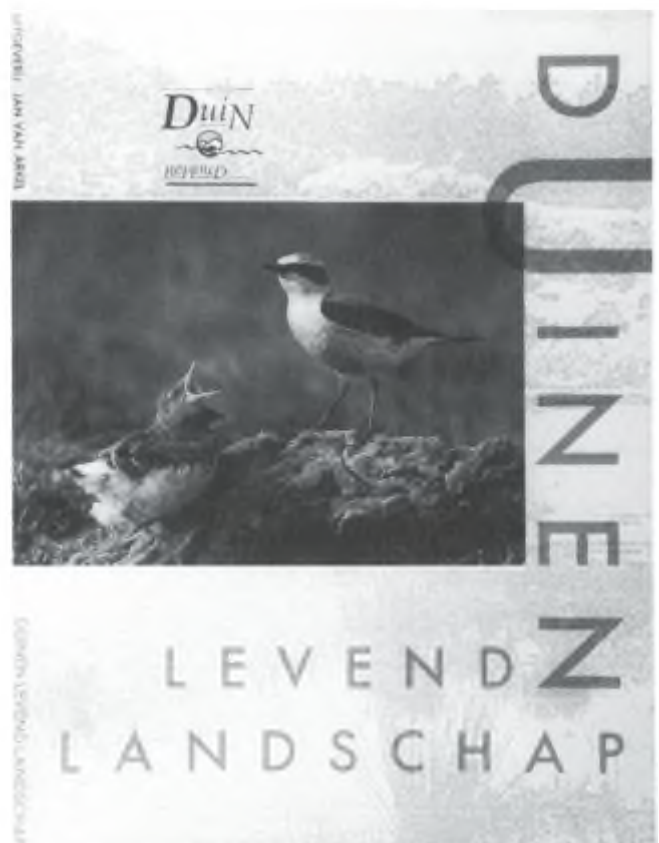
'Plezierjacht hoort niet thuis in natuurgebieden' zal men als SKF-er gaarne onderschrijven (al kunnen wat ons betreft de laatste 3 woorden er nog wel af).

In het slothoofdstuk wordt een lans gebroken voor het beheren van de duinen als 'levend landschap', gekoppeld aan 'dynamisch kustbeheer'. In het pareren van aanslagen door de Noordzee zou hierdoor een grotere flexibiliteit komen en een natuurlijk stuivend duinlandschap met vochtige valleien en zelfs sluffers zou nieuwe kansen kunnen krijgen.

Het eerder vermeld optimisme stoelt ook op de overtuiging dat steeds meer mensen en instanties het belang van een volwaardig levend duinlandschap inzien en geloven in de mogelijkheid daarvan. Toch moeten nog velen tot dit besef komen, vandaar dit voor een breed publiek bestemde boekje, dat ook zijn nut voor scriptie-schrijvende studenten zal hebben.

De laatste pagina's geven een literatuuroverzicht voor wie zich in bepaalde aspecten wil verdiepen, plus een opsomming van alle Nederlandse duingebieden met bezoekerscentra en kustmusea, plus informatie over de Stichting Duinbehoud. Ook is er een aanmeldingskaart voor het lidmaatschap van de stichting. Klein manco: er is geen index. Overigens van harte aanbevolen!

J. v. Tol (red.): *Duinen, levend landschap* (96 blz., plm. 75 z.w.-foto's en kaartjes); Utrecht: Jan van Arkel, 1990; ISBN 90 6224 158 1; prijs f 15,-; verkrijgbaar in de boekhandel

Bereikt!

Dankzij actie door leden van de KNNV-vogelwerkgroep 'Wageningen' is de jacht op patrijzen opgeheven op de proefvelden van de Dienst Landbouw-kundig Onderzoek in de omgeving van Wageningen en Bennekom.

(Be)heer en knecht

Jachtopziener AdB gaat met pensioen, zo bericht zijn werkgever, Dr. ir. F.J. Philips, in De Nederlandse jager van 11 mei 1991. De baas looft de knecht om zijn goede zorg voor de wildstand en de veiligheid. Vooral op dat eerste gebied is of was de man een opmerkelijk licht: 'Na mijn eigen pensionering in 1971 had ik meer tijd om te jagen en dus ook om mijn jacht-vrienden uit te nodigen. Albert de Bruijn zorgde dan dat de wildstand toenam...' Dit is wildbeheer in de praktijk: Als je weet dat je baas met een stel van zijn vriendjes komt jagen, D-A-N trek je even een paar blikken gedierte open. Daardoor stijgt de wildstand zo onrustbarend, dat er hoognodig gereguleerd moet worden, en de heren van stand doen hun dure plicht.

Diefjesmaat

De jagers tillen niet al te zwaar aan lood, althans niet aan dat van henzelf. Zo brengt De Nederlandse jager van 26 maart 1991 het tenminste: 'Hoewel men elke vorm van vervuiling natuurlijk moet proberen te voorkomen, moet men de vervuiling door jagers wel in de goede proporties zien. De 200 ton lood van de jagers is in vergelijking met de 300 tot 500 ton van de vissers of de 1000 ton lood afkomstig van deloodcapsules om wijnflessen, toch wel van een andere orde.'
Iedere vorm van vervuiling? Moet? - Wel, wat let jullie? Die (dik!) 200 ton zijn doodgewoon jullie rotzooi, alje verhalen over andere boosdoeners ten spijt. Wil je nog een steentje extra bijdragen, dan kun je altijd nog besluiten dat de wijn vanonder die loodcapsules te slecht voor je lieve lever is.

Beter laat dan nooit

'Ik hou erg van dieren, daarom wil ik ze niet meer schieten,' verzucht de 79-jarige jachtopziener (en jager) Nan Plooy uit Slootdorp. De man hangt zijn geweer aan de

wilgen na 31 jaar trouwe dienst aan de Jachtraad Wieringermeer. Hij heeft honderden dieren geschoten. Echt spijt van of kritiek op de jacht als zodanig heeft hij niet, maar hij vindt het welletjes.
(Noordhollands Dagblad 22/12/90)

Liquidatie

De Canadese Hudson's Bay Company, de grootste bont- en huidenhandelaar ter wereld, heeft afgelopen februari zijn complete voorraad in liquidatie-uitverkoop gebracht. Na een bestaan van 321 jaar is het gedaan met de gigant. De mondiale campagnes tegen het dragen van bont hebben binnen een periode van 10 jaar de gehele markt doen instorten. Dit is een schitterend resultaat voor de vastberaden mensen die het opnamen voor de inmiddels alom bekende 'jonge zeehondjes' en al die andere pelsdieren.

Dichter bij huis hebben wij overigens het ongewenste verschijnsel, dat hoewel 'niemand' in Nederland meer bont draagt, er hier nog steeds een vrij aanzienlijke bontfok plaatsvindt (in 1990 nog 1,7 miljoen nertsvelen) ten bate van de export. Nota bene, landen als Italië en Spanje met hun mediterrane klimaat zijn nog altijd belangrijke afnemers. Voor wie het verstaat: er zal meer geliquideerd moeten worden!

Minder illegaal afschot van vogels

In *Politie, dier en milieu* 1990(6) staat het verslag over de resultaten tussen 1985 en 1989 van de Werkgroep Vogelsterfte, een samenwerkings-verband tussen Vogelbescherming en het Centraal Diegeneeskundig Instituut in Lelystad. Verheugend is dat het aantal illegaal geschoten vogels schijnt af te nemen. Maar hier moet onmiddellijk aan worden toegevoegd dat dit niet geldt voor roofvogels in de probleemgebieden.

Daarnaast zijn vogels nog steeds slachtoffer van al dan niet opzettelijke vergiftigingen met landbouwgif. Parathion wordt hiervoor steeds minder gebruikt maar daarvoor in de plaats is een hele reeks andere giften gekomen, waarvan ik de namen maar liever niet verklap.